

Всеукраїнська загально-політична і літературно-художня газета

КРИМСЬКА СВІТЛЯЦЯ

<http://svitlytsia.crimea.ua>

№ 44 (1721)

П'ятниця, 2 листопада 2012 р.

Видавється з 31 грудня 1992 р.

Ціна договірна

«ДІТИ ДИВЛЯТЬСЯ В ОЧІ...»

До свого «повноліття» телепрограма «Рідна хата» ДТРК «Крим» виборола головний приз на XVI Всеукраїнському фестивалі фільмів і телерадіопрограм для дітей та юнацтва «Золоте курча-2012» у номінації «За збереження звичаїв та традицій українського народу»

9 листопада 1994 року на ДТРК «Крим» вперше вийшла в ефір телепрограма «Рідна хата».

«Слово віще, бо несе під серцем надію, як дитя. Слово чесне, бо освячене правою. Слово заповіте, бо покликане здобути волю. Слухайте це слово душою, бо воно із пісні народу виспівалось, із душ синів і

індоукраїнської мови, українських традицій, український характер. Але амбіції тодішніх кримських мажновладців взяли гору над прагненням зберегти на півострові українське слово у театрі. Отже, з дев'яностих років український театр у Криму, вважайте, припинив своє існування, зміна статусу і назва «музичний» повністю витіснила українську мову з репертуару. До речі, керівництво театру і вісімнадцять років тому, як і сьогодні, пояснювало репертуарну політику тим, що глядачі просять, «щоб на сцені була «Сільва», як кажуть, «все робимо, йдучи назустріч побажанням трудящих», до інших побажань ніхто ніколи не прислухувався. Але оте слово, що з пісні народу виспівалось, слово рідне, слово вічне, як вічна під небесами наша матінка-земля, не давало жити спокійно, «лежати колодою», воно змушувало хоча б щось робити, щоб не згасла світка українства в Криму.

(Продовження на 4-й стор.)

«КРАСА ДУШІ» – ФЕСТИВАЛЬ, ЯКИЙ ОБ'ЄДНУЄ

Свого часу, розмірковуючи над тим, як краще організувати власкорівську роботу в Галичині, я сміливо поділив цей край на декілька тактичних відтинків. І вийшло так, що Соснівка з Червоноградом увійшли до зони «Світлиця – Північ» (пам'ятаєте: «УПА – Північ», «УПА – Південь», «УПА – Захід»?). Намічаючи свій черговий рейд у цьому напрямку, я намагався спланувати роботу так, щоб побувати і в Соснівці, і в Червонограді. Але наші передплатники із Соснівки тепер так активно працюють на культурницькій ниві, що під час останньої поїздки на Червоноград у мене вже не вистачало ні часу, ні сил – я був повністю поглинутий фестивалем «Краса душі», який відбувся у шахтарській Соснівці 5 жовтня. З самого початку я попросив Павла Савчука, президента благодійного фонду «Екомилосердя», розповісти про своє дітище.

— В Україні проводять дуже багато фестивалів — естрадних, мистецьких... Якося ми дійшли думки, що є цікава і поки що обділена нашою увагою ніша — духовне мистецтво. Церковні пісні, іконопис, писанкарство і різьба по дереву відповідного тематичного спрямування тощо. Те ж саме можна сказати і про вірші на духовну тематику. Все, що пов'язано з духовним світом людини, релігією. І у 2006 році був

конкурс «Малі проекти для громади». Учасникам обіцяли як стимул по 600 гривень. Це, звісно, небагато, але з чогось треба було починати, і ми також подали заявку на той конкурс. Отримавши цю маленьку суму, знайшли ще спонсорів, і тоді перший фестиваль у 2006 році показав, що це актуальна справа. Ми проводили першу акцію на площі, зібралися багато учасників і соснівчан — було видно, що це людям цікаво.

(Продовження на 7-й стор.)

КОЗАКУ МАМАЮ – ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

Напевне, у кожній оселі потомствених козаків і простих селян у XVII-XIX століттях прикрасою помешкання була картина із зображенням козака-бандуриста, що відома під назвою «Козак Мамай». Його малювали на вітряніх дверях і стінах хат, на скринях і каляхах, посуді і вуликах.

Це була найулюблініша картина — одна із форм образотворчого фольклору, що відображала світогляд українського народу. Бандурист уособлював козацтво: одбиваючись від усіх нападників, він плекав одвінну надію — не воювати, не грабувати, не ярмити нікого, а в себе вдома рищувати, мурувати, будувати. Козак Мамай — мандрівний запорожець, вояка і гультай, жартівник і філософ, бандурист і співак, бабій і, заразом, монах, що його і в ступі товкачем не влучиш. Чому його так шанували і всюди обожнювали в Україні? Про це і буде наша розповідь-репортаж.

(Продовження на 9-й стор.)

Відкриття пам'ятника Козаку Мамаю на Волині

АКТУАЛЬНО!

ВИБОРИ-2012:
КРОК ВПЕРЕД
ЧИ НАЗАД
ВІД ДЕМОКРАТІЇ?

стор. 2

ПРАВО

ЧИ ДОПОМОЖЕ
НАМ «ЗАКОН
ПРО БЕЗОПЛАТНУ
ПРАВОВУ
ДОПОМОГУ»?

стор. 5

НАВЕДЕМО В КРАЇНІ ПОРЯДОК!

ЦЬОГО
НЕ МОЖЕ
БУТИ.
АЛЕ БУЛО...

стор. 11

КРИМСЬКА СВІТЛІЦЯ

ЗАСНОВНИКИ:
Міністерство культури і туризму України,
Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка,
трудовий колектив підприємства «Об'єднана редакція газети «Кримська світлиця»

За вагомий внесок у справу українського національного відродження, розбудову та змінення Української держави редакція газети «Кримська світлиця» нагороджена медаллю Всеукраїнського товариства «Просвіта»
«БУДІВНИЧИЙ УКРАЇНИ»

Головний редактор
Віктор КАЧУЛА

Газета зареєстрована
Міністерством юстиції
України
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 12042-913ПР
від 30.11.2006 р.
Індекс: 90269

Редакція не завжди по-
діляє думки авторів публі-
кацій, відповідальність за
достовірність фактів не-
суть автори.

Рукописи не рецензують-
ся і не повертаються. Ли-
стування з читачами - на
сторінках газети.

Редакція залишає за со-
бою право скорочувати пуб-
лікації і виправляти мову.

ТЕЛЕФОНИ:
головного редактора -
(0652) 51-13-24
відділів - 51-13-25

АДРЕСА РЕДАКЦІЙ:
95006, м. Сімферополь,
вул. Гагаріна, 5,
2-й пов.,
к. 13 - 14
e-mail: kr_svit@meta.ua
http://svitlytsia.crimea.ua
Друкарня: ТОВ «ВПК
«Експрес-Поліграф»
вул. Фрунзе, 47-6
м. Київ, 04080
Тираж — 2000

ВИДАВЕЦЬ -
ДП «Національне
газетно-журналне
видавництво»
Генеральний
директор
Олеся БІЛАШ
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1,
тел./факс
(044) 498-23-63
Р/р 37128003000584
в УДКСУ у м. Києві
МФО 820019
код ЄДРПОУ 16482679
E-mail:
vidavnicv@gmail.com

ВИБОРИ-2012: КРОК ВПЕРЕД ЧИ НАЗАД ВІД ДЕМОКРАТІЇ?

На момент підписання цього номера «KC» до друку ЦВК опрацювала 98,66% протоколів дільничних виборчих комісій з підрахунком голосів на виборах народних депутатів, що відбулися 28 жовтня, у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі. Як передає кореспондент УНІАН, такі дані оприлюднено електронною системою «Вибори 2012» в Центральній виборчій комісії.

Так, за результатами опрацювання 98,66% протоколів за Партію регіонів проголосувало 30,13% виборців; за ВО «Батьківщина» — 25,43%; за партію «УДАР» Віталія Кличка — 13,90%; за Комуністичну партію України — 13,22%; за ВО «Свобода» — 10,40%; за партію Наталії Королевської «Україна — Вперед!» — 1,58%; за партію «Наша Україна» — 1,11% ви-

борців, за Радикальну партію Олега Ляшка — 1,08%. Решта 12 партій набирають менше одного відсотка голосів.

В Україні відбулися, безумовно, демократичні, вільні і прозорі вибори. Про це сказав у середу під час засідання уряду Прем'єр-міністр України Микола Азаров.

«Голосування відбулося абсолютно на всіх дільницях, явка була високою, і загалом відповідала активній позиції політичних сил і громадян під час цієї виборчої кампанії», — сказав М. Азаров.

За його словами, влада вжила безпрецедентні заходи для того, щоб все відбулося демократично. «Відеофіксація всюди працювала надійно. Ми це зробили, незважаючи на те, що реалізація цього маштабного проекту відбулася у складній термін», — зазначив М. Азаров.

міністр регіонального розвитку та житлово-комунального господарства АРК Сергій Брайко, народні депутати Юлія Львовська, Олеся Нетеська, Борис Дейч, Мирнівський селищний голова Олег Параків, секретар Керченської міської ради Валентина Лютікова, голова партії «Союз» Лев Миримський, в. о. генерального директора ПАТ «Державна Холдингова Компанія «Титан України» Олександр Нечасев, голова правління ПАТ «Крименерго» Григорій Груба.

Найбільше голосів — 62,42% — отримав Борис Дейч. За екс-спікера Криму (2002-2006 рр.) віддали голоси більш як 46 тисяч виборців. Усі мажоритарники, крім Л. Миримського, — члени Партиї регіонів.

З КРИМУ В РАДУ ЙДУТЬ МІНІСТРИ, ПРОМИСЛОВЦІ І ПРЕДСТАВНИКИ ВЛАДИ

Інтереси Криму у Верховній Раді України представлятимуть двоє міністрів півострова, двоє керівників підприємств, троє депутатів, селищний голова, секретар міської ради та голова партії. Саме вони набрали найбільшу кількість голосів по мажоритарних округах автономії. Про це інформує сайт ЦВК.

Найбільшу кількість голосів виборців у межах одномандатних виборчих округів АР Крим отримали кандидати: міністр освіти і науки, молоді та спорту АРК Віталіна Дзоуз,

УРЯДУ ДОРУЧЕНО ЗАБЕЗПЕЧИТИ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

Уряд має вжити необхідних заходів для забезпечення права громадян на доступ до правосуддя та гарантування його права на судовий захист. Відповідне доручення Президент Віктор Янукович дав Прем'єр-міністру Миколі Азарову, повідомляє прес-служба Глави держави.

Згідно з дорученням уряд за участі Державної судової адміністрації має забезпечити інформування громадськості про місцезнаходження і компетенцію судів, порядок і строки звернення до суду,

* * *
Останні парламентські вибори в Україні порівняно з парламентськими виборами 2007 року та президентськими виборами 2010 року є «кроком назад» від демократії. Про це Державний секретар США Глорія Кліnton заявила 30 жовтня на пресконференції в Сараєво, повідомляє Державний департамент США на своєму сайті.

Г. Кліnton знову висловила «глибоке занепокоєння США через політично вмотивоване засудження лідерів опозиції, зокрема колишнього Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, та недопущення їх до участі у цих виборах».

«Ми закликаємо владу України негайно покласти край вибірковому переслідуванню та ув'язненню політичних опонентів», — підкреслила вона.

За словами Г. Кліnton, «народ України заслуговує на кращу долю», на те, щоб «живи в країні з мінімальними демократичними інституціями, в країні, де поважають принцип верховенства права».

міністр регіонального розвитку та житлово-комунального господарства АРК Сергій Брайко, народні депутати Юлія Львовська, Олеся Нетеська, Борис Дейч, Мирнівський селищний голова Олег Параків, секретар Керченської міської ради Валентина Лютікова, голова партії «Союз» Лев Миримський, в. о. генерального директора ПАТ «Державна Холдингова Компанія «Титан України» Олександр Нечасев, голова правління ПАТ «Крименерго» Григорій Груба.

Найбільше голосів — 62,42% — отримав Борис Дейч. За екс-спікера Криму (2002-2006 рр.) віддали голоси більш як 46 тисяч виборців. Усі мажоритарники, крім Л. Миримського, — члени Партиї регіонів.

громадян похилого віку.
Глава держави також запропонував голові Державної судової адміністрації Руслану Кирилюку і голові Ради судів України Ярославу Романюку розробити і вжити заходів (у тому числі із залученням веб-ресурсів органів судової влади) щодо підвищення рівня правових знань громадян про судові процедури, порядок захисту своїх прав та функціонування судової системи.

* * *
(Коментар заслуженого юриста АРК Романа Савонюка щодо «Закону про безоплатну правову допомогу» читайте на 5-й сторінці «KC»!)

В РОСІЇ ВИЙШОВ ДОВІДНИК ДЛЯ ЗАРОБІТЧАН, ДЕ ВОНИ... МІТЛИ ТА ВАЛИКИ

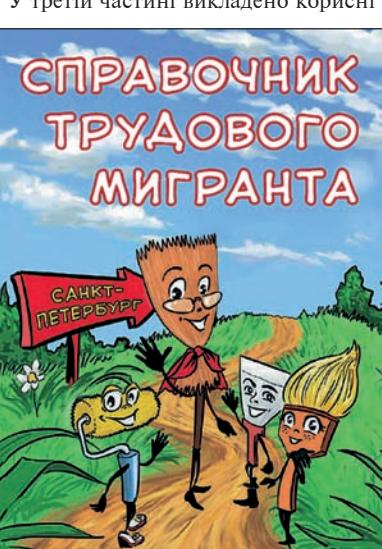
Пітерські чиновники здивували всіх своєю толерантністю. Вони випустили спеціальну брошурку для приїжджих — «Довідник трудового мігранта», де за-
робітчани зображені виглядом робочих інструментів — мітли, валика, пензлика та шпателя. А загалом брошурка видана в рамках проекту з профілактики ВІЛ-інфекції серед трудових мігрантів, які приїздять до Санкт-Петербурга з Центральної Азії. Про це повідомив кореспондент ІА ZIK.

«Ласкаво просимо у Санкт-Петербург! Ми раді вітати вас у Північній столиці Росії», — написано під зображеннями на першій сторінці задоволених і щасливих заробітчан.

Далі іде, так би мовити, пояснювальна записка: «Ви приїхали у велике місто з європейським рівнем життя. Санкт-Петербург має як свою унікальну історію та культуру, так і свої правила, проблеми та можливі ризики, про які вам необхідно знати, щоб досягти своїх цілей — допомогти собі і своїй сім'ї матеріально, отримати новий позитивний досвід і повернутися на батьківщину живим, здоровим і гордим від того, що частинка і вашої праці є в нашому великому місті».

«Ми сподіваємося, що ваше перебування в Санкт-Петербурзі буде взаємогідним і корисним як для жителів міста, так і для вас, вашої родині і вашого майбутнього», — сказано у передмові.

Брошурка складається з трьох частин. Перша присвячена правовим

аспектам, пов'язаним із перетином кордону РФ, постановкою на міграційний облік, отриманням дозволу на роботу і медичним страхуванням. Друга частина розповідає про профілактику ВІЛ-інфекції, яка, як сказали, «є однією з найсерйозніших соціально значущих інфекцій». Заробітчанам нагадують, що «вдома їх чекають здоровими». У цьому розділі зазначено основні правила безпеки, де в місті можна пройти тест на ВІЛ і що робити у випадку позитивного результату на ВІЛ.

У третій частині викладено корисні поради, що стосуються особливостей культури та побуту міста. Тут є телефони екстрених і довідкових служб, адреси, де знаходяться театри і виставкові зали. Окрім того, подано такі правила поведінки у Санкт-Петербурзі. Зокрема, зазначено, чого не потрібно робити. Наприклад, не варто: «Шуміти вночі; завжди і скрізь носити національний одяг, оскільки він привертає багато уваги, яка не завжди потрібна; постійно носити спортивний костюм, тим більше з класичним взуттям (спортивний костюм використовується для заняття спортом); виходити на вулицю в домашньому халаті; сидіти на вулиці навпочіпки, плюватися і смітти; голосно розмовляти, перебуваючи далеко від співрозмовника; обговорювати вго-

КРИМ ВПЕРШЕ ЗА ДВАДЦЯТЬ РОКІВ ПРИЙНЯВ ШЕСТИМІЛІОННОГО ТУРИСТА

Рекордного за останні двадцять років шестиміліонного туриста прийняв Кримський півострів. Знаковою для Криму гостєю стала жителька Нижнього Новгорода, яка приїхала вперше з дочкою та матір'ю на оздоровлення в один із санаторіїв. Зустрічі туриста представники Криму і духовий оркестр. Про це кореспонденту УКРІНФОРМу повідомили в Міністерстві курортів і туризму АРК.

«Рекордна кількість туристів цього року — це результат злагодженої і копіткої роботи кримської влади і кримського турбізнесу. Наша стратегічна мета — розширення рамок високого сезону, і ми впевнено наближаємося вже до семи місяців», — повідомив заступник голови Ради міністрів АРК Георгій Псарьов. Він вручив шестиміліонний туристі сертифікат на трьох на тижневий відпочинок у четырізірковому Wellness SPA Готелі «Море» в Алушті.

Міністр курортів і туризму АР Крим Олександр Лієв зазначив, що поєднано з минулого роком зростання туристичного потоку до Криму перевищило 10%. «В основному тенденція до збільшення кількості туристів спостерігається навесні і восени цього року за рахунок відпочивальників, які прибули на півострів з метою оздоровлення. Зростання легального туристичного потоку дало можливість збільшити надходження до бюджету на 26%. Наши санаторії, готелі і пансіонати вже заплатили на 62 млн. грн. більше, ніж за аналогічний період 2011 року», — сказав О. Лієв.

(ПРО ЛОЖКУ ДЬОГТЮ В КРИМСЬКІЙ ОЗДОРОВЧІЙ «БОЧЦІ МЕДУ» ЧИТАЙТЕ НА 11-й СТОР.)

ЛІВАН ЗАЦІКАВЛЕНІЙ ІНВЕСТУВАТИ У КРИМ

Крим має великий потенціал як курортно-туристичний регіон, і Ліван зацікавлений в інвестуванні в АРК. Про це повідомив посол Лівану в Україні Юссеф Садакі на зустрічі з главою кримського парламенту Володимиром Константиновим, повідомляє прес-центр Верховної Ради АРК.

«Посол Республіки Ліван відзначив великий потенціал Криму як курортно-туристичного регіону, а також підкреслив, що має намір сприяти у залученні в республіку інвестицій.

В. Константинов зі свого боку зазначив, що «нам необхідно активніше продовжувати спільну роботу, оскільки ми

ВШАНУВАЛИ ПАМ'ЯТЬ ЗАГИБЛИХ

У День 68-ї річниці визволення України від фашистських загарбників Президент України Віктор Янукович вшанував пам'ять загиблих — Голова держави поклав квіти до могили Невідомого солдата в парку Вічної Слави в Києві.

У церемонії взяли участь ветерани Великої Вітчизняної війни, Голова Верховної Ради Володимир Литвин, Прем'єр-міністр Микола Азаров, голова Київської міської державної адміністрації Олександр Попов, голова Київської обласної держадміністрації Анатолій Присяжнюк.

Присутні вшанували пам'ять загиблих хвилиною мовчання. Військовий оркестр виконав Державний Гімн України. Войни Почесної варти вшанували пам'ять загиблих заєптом.

Президент України також поклав квіти до пам'ятника тричі Герою Радянського Союзу Івану Кожедубу. В. Янукович поспілкувався з ветеранами Великої Вітчизняної війни.

* * *

Воєнні дії відбувалися на території України протягом 40 місяців — із 22 червня

1941 року до кінця жовтня 1944 року. За сучасними підрахунками, загальні людські втрати України у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. становили близько 9 мільйонів осіб. Встановлення Дня визволення України від фашистських загарбників має на меті всенародне усвідмінення воїнів-переможців, ушанування пам'яті мільйонів полеглих за визволення української землі, людей, які загинули на окупованій території, у концтаборах, на фашистській катозі.

У 1941–1944 роках на українській землі були зосереджені головні сили вермахту — від 57,1 до 76,7% загальної кількості дивізій. 607 з них було розгромлено саме на території України. У ході визволення України — протягом січня 1943 — жовтня 1944 рр. на території України радянськими військами було проведено 15 наступальних операцій, із них 11 стратегічних і 4 фронтові, найважливішими з яких стали Воронезько-Харківська (13 січня — 3 березня 1943 р.), Донбаська (13 серпня — 22 вересня 1943 р.),

Чернігівсько-Полтавська (26 серпня — 30 вересня 1943 р.), Корсунь-Шевченківська (24 грудня 1943 — 17 лютого 1944 р.), Львівсько-Сандомирська (13 липня — 29 серпня 1944 р.). Свою апогею битва за Україну досягла в період з осені 1943 до осені 1944 р. Саме на її території в цей період було зосереджено приблизно половину діючої Червоної Армії. Завершила визволення України Карпатська операція, що розпочалася 9 вересня 1944 року наступом 1-ї Гвардійської армії. 27 жовтня 1944 року було визволено Ужгород, а 28 жовтня радянські війська вийшли на сучасний кордон України.

Цілком чи частково на території республіки було зруйновано понад 700 міст і 28 тисяч сіл, без даху над головою залишилося близько 10 мільйонів людей. Також повністю чи частково було знищено понад 16 тисяч промислових підприємств. Підховано, що загальні втрати економіки України у війні сягнули 40%.

День визволення України від німецько-фашистських загарбників було засновано у 2009 р. Указом Глави держави.

ВИХОВУВАТИ ПАТРІОТІВ

Днями у зенітно-ракетному полку Повітряних Сил Збройних Сил України, що дислокується в Євпаторії, був проведений «круглий стіл» за участі військовослужбовців та представників Української греко-католицької церкви (УГКЦ).

З цієї нагоди до військової частини заївили референт Департаменту Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур полковник запасу Олександр Мельник, головний капелан Одесько-Кримського екзархату отець Микола Квич, військовий капелан Євпаторійського гарнізону протоієрей Богдан Костецький, катехізатор для військовослужбовців від приходу Покрови Пресвятої Богородиці міста Євпаторії Української греко-католицької церкви Людмила Григор'єва.

Захід, який проходив під патронатом Департаменту душпастирської опіки, був присвячений п'ятій річниці співпраці військовослужбовців частини Повітряних Сил України з греко-католицькою церквою м. Євпаторії.

Цього року за сприяння Департаменту душпастирської опіки було організовано паломництво кількох військовослужбовців та членів їхніх родин на Тернопільщину до Маріївського духовного центру УГКЦ, що у селищі Зарваниця, де проходила всеукраїнська та молодіжна проща, в якій взяли участь близько 120 тисяч вірян.

Під час роботи «круглого столу» було обговорено коло питань, пов'язаних із

забезпеченням конституційного права військовослужбовців на свободу совіті та віросповідання, створення та дотримання здорового психологічного клімату в військових колективах. Присутні дійшли одностайної думки про необхідність об'єднання зусиль Війська і Церкви у належному формуванні моральних якостей захисника Вітчизни на засадах моральності та духовності.

Заступник командира полку з виховної роботи підполковник Олександр Ломака у своєму виступі заохочив присутніх до поглиблення співпраці з Департаментом душпастирської опіки та проведення військових заходів на спільніх для всіх конфесій фундаментальних принципах заради покращення морально-психологічного стану військовослужбовців та створення позитивної мотивації до служби у Збройних Силах України.

Наприкінці заходу Олександр Мельник подякував командуванню та особовому складу за плідну співпрацю і шире свідчення потреби душпастирської опіки. Від імені керівника Департаменту Патріаршої Курії УГКЦ у справах душпастирства силових структур України владики Михаїла Колтуна вручив пам'ятні грамоти і духовно-просвітницькі матеріали.

Від командування частини почесними грамотами було нагороджено отця-капелана Богдана Костецького та його помічника — пані Людмилу Григор'єву. Після завершення «круглого столу» командування ознайомило представників церкви з технікою, яка передуває на озброєнні військової частини.

**Сергій ОСИПОВ,
Регіональний медіа-центр
Міністерства оборони України**

санчастину і залишили помирати просто неба. Та знайшлися люди, які доправили його у підпільній госпіталі, що впродовж усієї війни працював в Алушті, і він отримав шанс на життя.

Та не судилося. В червні 1944 року за доносом заарештували і забрали пораненого прямо з госпіталю в катівню НКВС. Тортурі тривали більш як півроку, і 13 лютого батька було страчено.

На цьому дочка кримського бандерівця, здавалося, завершила свою розповідь. Та це була лише пауза, бо історія її батька цим не скінчилася. Були ще неефективні намагання з'ясувати деталі його загибелі та домогтися реабілітації рідної людини, без чого Людмила Володимирівна Шарафан і досі не мала б спокою. В 1987 році вона приїхала до Сімферополя із заявою на ім'я керівника КДБ з проханням повідомити їй про долю батька та надати копію смертного вироку. У відповідь її запропонували написати прохання про його реабілітацію на ім'я прокурора. В результаті після проведеного контррозвідкою слідства жінка одержала відмову.

Реабілітували Володимира Шарафана лише в 1993 році у незалежній Україні, а депутати севастопольської міськради дали дозвіл на встановлення йому організацією «Прогресів» пам'ятника на Малаховому кургані, де його було тяжко поранено. Та меморіальну дошку, встановлену на зібрані громадою кошти, зірвали місцеві комуністи і прогресивні соціалісти. Тож у історії Володимира Шарафана ще не поставлено крапку. Сьогодні на місці його поранення лежить великий камінь, і просвітники знову збиряють гроші на пам'ятник, а голова севастопольської «Прогресів» Володимир Проценко видав книгу «Повстанчий Крим», де чимало сторінок присвячено діяльності Володимира Шарафана.

Батькову життєву історію продовжила Людмила Володимирівна і власною біографією: вона закінчила той самий сімферопольський інститут і також стала фізиком. А ще — вона тримається української громади.

Не поставлена крапка щодо бандерівця Шарафана та йому подібних і в історії нашого народу. І тим не менш сьогодні, в дні святкування визволення України від фашистських загарбників, хотілось б склонитися і йому, одному із визволителів, який зазнав подвійної трагедії, бо загинув не від ворожої кулі, і не у відкритому бою, і його світлу пам'ять й досі намагаються заплямувати.

Тамара СОЛОВЕЙ

ПОДВІЙНА ТРАГЕДІЯ БАНДЕРІВЦЯ ШАРАФАНА

Живе собі в місті Керч неподалік від моря Людмила Володимирівна Шарафан, одинока пенсіонерка, інвалід I групи по зору, та ще й бореться з іншою смертельною недугою, і не перший вже рік ця недуга змушена відступати перед її силою духу. І нагадує вона мені сонсу над гірським урвищем на березі моря із отоленим корінням, яка, здавалося б, тримається на чесному слові, втім, зрушити її з місця можна лише із самою скелею. І дивиться вона на море. А сходяться там поміж собою не хвілі — то сходяться не на життя, а на смерть радянські війська і фашисти, і ті, хто боровся за незалежність свого народу, — також була їхні кінцева мета — і хто не був ворогом для них, з ким щодня доводилося ділити хліб і сіль, як в цьому засобі масової інформації намагаються переконати чи не все людство.

Людмила Володимирівна Шарафан — дочка кримського бандерівця, з точки зору майбутнього, — вона унікальний історичний «об'єкт», який мав би користуватися «охоронною грамотою» держави, як і всяке безпосереднє джерело безпосередніх правдивих свідчень про маловідоме, до чого з часом тільки зростає інтерес.

Та, як ви, певне, вже згадалися, вона не цікавить жодну офіційну інституцію, отже, несе в люди свою правду сама, хоч і не може подивитися в їхні очі, не завжди розчуває їхні запитання. Ось що вона нам розповіла.

— Мій дідусь по материнській Казимир був поляком. Моя мати Софія, одна із трьох його дітей, була дуже моторною, вправною, більше схожою на чоловіка, ніж на жінку, навіть працювала трактористкою. Потім здобула гарну освіту — закінчила біологічний факультет Сімферопольського педагогічного інституту та аспірантуру, і пізніше, перебуваючи там на викладацькій роботі, познайомилася з моїм майбутнім батьком — фахівцем із фізики, сином запорізького козака Антона. Непроста була у батька доля — разом з молодшими дітьми йому, ще хлопчиком, довалося поневірятися в пошуках ночівілі і шматка хліба і, зокрема, заробляти цей хліб вишиванням. Потім були дитячий будинок у Криворіжі, педагогічний технікум

і втеча від голода до Криму, де, як і його дружина, він закінчив Сімферопольський педагогічний інститут.

Тут молоді викладачі і побралися. Мати, Софія Казимирівна (за документами Іванівна), народила трьох дітей і запросила мою бабусю Олену на допомогу, яка приїхала до Криму із Новоросійська ще з двома дітьми. Абі утримувати таку велику сім'ю, батьку довелось змінити місце роботи.

На той час ми мешкали у Сімферополі в гуртожитку по вул. Студентській. Незабаром розпочалася війна. Батька, Володимира Антоновича, одразу ж забрали на війну. А мати, яка була секретарем комітету комсомолу інституту, подалася копати протитанкові рови. Сталося так, що німці обійшли працюючих і зайшли в місто не там, де на них чекали, а збоку. Повертатися додому тепер було небезпечно, і мати пішла до Зуйського району, де вчителька її свекруха Раїса Григорівна, яка разом із чоловіком Антоном Павловичем (вітчимом батька) не забаром стала зв'язковою у партизанів з підпільніків. Мати з дітьми, у тому числі і мною, оселилася в порожньому сусідньому будинку. Тим часом сталося так, що автомобільний батальйон, де служив батько, опинився в недіздатному стані, і червоноармійці попрямували до Севастополя. Батько захвопрів, пересувався далі на міг і опинився у полоні. Двічі він втікав із концтабору, а втретє під час перегону військовополонених до Сімферополя конвоїр відпустив його сам. Після цього разом із сім'єю вони знову подалися до Сімферополя і оселилися в порожній квартирі на нинішній вулиці Героїв Аджимушкай.

В. Шарафан з донькою

Л. В. Шарафан

У цей період на батька вийшли вояки ОУН Мельника, які прибули до Криму разом із німцями у ролі перекладачів. Але батько був проти спільніх дій українців з німцями, а мельниківці у здобутті Україною незалежності розраховували на допомогу фашистської армії. Тому каши вони так і не зварили. Та на початку 1942 року в Криму з'явилися бандерівці. Це була загальнокримська організація, до якої приєднався і батько. Діяла вона у двох напрямках: як нелегальному, так і легальному. Щодо легальній діяльності, то її результатом стала поезія в Криму Сімферопольського музичного українського театру, капели бандуристів, Задля налагод

«ДІТИ ДИВЛЯТЬСЯ В ОЧІ...»

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

Тоді ми з Аллою Петровою, яка теж покинула театр, спочатку відкрили перший український клас у Криму, це було у 1991 році, і це були перші україномовні учні незалежної України. Уявляєте, як на нас дивились наші колишні колеги по театрі, у них ввечері вистава «Сільва» чи «Марица», а ми бігаємо від хати до хати, агітуємо батьків не боятись і віддавати дітей в ЗОШ № 33 до першого українського класу в Криму. Відкрили український клас в одній сімферопольській школі, потім в іншій, батьків організовували тільки вдвох — я і Алла Петрова, а не якісь міфічні громадські організації. У той час ніхто ще не вірив, що після перших 13-ти учнів будуть тисячі. І недовге життя цим класам пророкували, а ми відповідали: «Курчі рахують восени». Через два роки, маючи вже декілька українських класів, ініціювали відкриття при Кримському республіканському центрі дитячої та юнацької творчості дитячої театральної студії «Світанок» і паралельно створили на радіо «Крим» дитячий радіододаток до програми «Два кольори». А ще через рік, саме 9 листопада 1994 року, на ДТРК «Крим» в ефір вийшла телепрограма «Рідна хата», і першими її ведучими стали учні українського класу та студії «Світанок», четверто-класники ЗОШ № 33 м. Сімферополя Оля Левкович та Євген Мартиненко, які звернулись до кримчан віршем українського поета Данила Кононенка «Слово до кримських українців»...

...Крим — наш дім!

Українці здавен
І жили тут і часто бували:
Богуславка Маруся
тут своїх спородила синів.
Нашу Лесю Вкрайку
простири оци вчурали,
Чумаки просто неба
Отут надивлялися снів...

За 18 років змінювався формат телепрограми «Рідна хата», змінювалися ведучі, гості і теми. Едине, що залишалось незмінним, — це пропагування українського слова, звичаї та традицій українського народу і Тарасове:

Свою Україну любіть,
Любіть її. Во время люте,
В останню тяжку минуту
За неї Господа моліть.

Минали роки, збільшувалася кількість українських класів у Сімферополі, розширювалася театральна студія «Світанок», з'явилися перші театральні перемоги на всеукраїнських фестивалях, потяглились до студії діті з різних шкіл міста, і для нових поколінь «світанківців» «Рідна хата» завжди відчиняла свої двері. А тих дітей-«курчат», яких ми рахували кожної осені, ставало все більше і більше. І досягнення, як на театральній студійній сцені, так і на телебаченні, ставали все помітнішими. Студія стала зразковою, керівник Алла Петрова отримала звання заслуженого працівника культури України, а для Кримського телебачення, для телепрограми «Рідна хата» ці малята-курчата

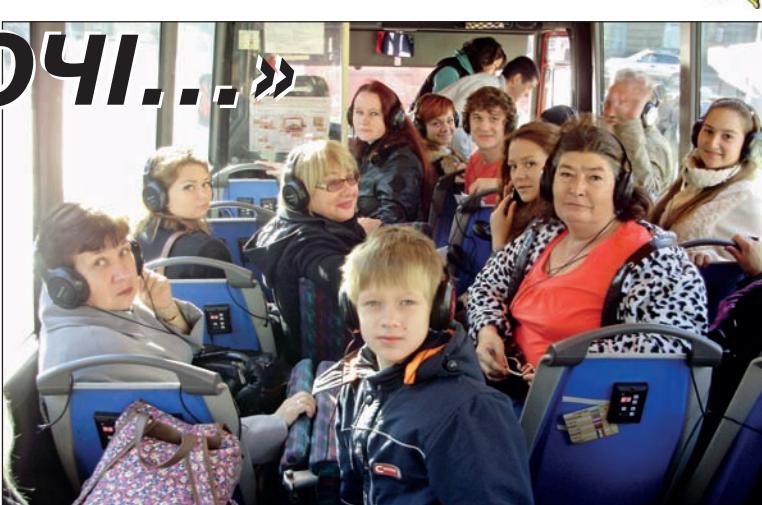
в загалі стали золотими. Адже участь «світанківців» у телепрограмі — це гарантія призового місця на будь-якому дитячому телевістивалі. Так, кримським тріумфом завершився XV ювілейний Всеукраїнський фестиваль телевізійних фільмів і радіопрограм для дітей та юнацтва «Золоте курча», присвячений 20-й річниці Незалежності України, який проходив 16-19 вересня 2011 року в Алупці. Саме там телефільм «Все можуть королі» виробництва ДТРК «Крим» та студії «Світанок» здобув гран-при «Золотого курчата»!

XVI фестиваль «Золоте курча-2012» цього року відбувся у Львові, отримавши естафетну паличку від сонячного Криму. Львів'яни, як і наполіж жити господарям, достойно зустріли гостей — на конкурс прибули ще й конкурсанті з Болгарії та Македонії. З 18 до 21 жовтня навіть погода усміхнулась учасникам фестивалю, і львівські осінні дощові дні змінились на кримське сонячне бабине літо. І якщо це поєднати з львівською гостинністю, то впевнено можна сказати, що у Львові було зроблено все, щоб фіналісти фестивалю «Золоте курча-2012» відчули і побачили всю красу «українського Парижа».

Львів завжди багатий на фестивалі, і найбільше львів'яни люблять їх проводити на площі Ринок біля міської Ратуші. І от в цьому багато-

керівної ради Європейської асоціації аудіовізуальних комунікацій (Болгарія); Т. В. Тарасова, член Громадської ради Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; В. А. Костильова, доцент Інституту культури і мистецтв ім. Карпенка-Карого; Є. І. Федорченко, народний артист України, актор Львівського національного театру ім. М. Заньковецької; М. В. Головович, народний артист України, художній керівник Луганського музично-драматичного театру; Ю. О. Омельчук, кінорежисер, член Союзу кінематографістів України; О. М. Ракіна, завідувач відділу рігіонального телебачення і радіомовлення; О. В. Мовчан, тележурналіст, переможець конкурсу професійної журналістики «Честь професії» та М. І. Чумара, тележурналіст, член президії Національної спілки письменників України.

Засновниками XVI фестивалю кіно-, теле- і радіопрограм для дітей та юнацтва цього року стали Держкомтелерадіо України, Українське відділення «Славутич» Міжнародного фонду розвитку кіно і телебачення для дітей та юнацтва «Фонд Ролана Бикова», Львівська обласна рада, Львівська міська рада, Львівська обласна державна адміністрація, Львівська міська громадська організація «Дитячий телевізійний театр «Юрашки».

лодіжної аудиторії. Досі фестиваль проводився у Києві та в Автономній Республіці Крим, а цього року з ініціативи Львівського «Дитячого телевізійного театру «Юрашки», яку підтримали Держкомтелерадіо України та Львівська обласна рада, свято юних талантів відбувається у Львові. Це визначна культурна подія для нашого регіону, адже Львів став місцем зустрічі телекомпаній, студій та інших творчих колективів з усієї України.

Наше місто має великі мистецькі традиції, прекрасну творчу ауру, тож сподіваємося, що ці духовні цінності допоможуть учасникам фестивалю сповнити розкрити свої таланти і вміння.

Ще раз широ вітаю всіх з цим прекрасним святом, бажаю плідних творчих пошукув і високих злетів у царині мистецтва для дітей та юнацтва!

А після того, як Валентин Мисливий, генеральний директор фестивалю «Золоте курча», генеральний директор Українського відділення «Славутич» Міжнародного фонду розвитку кіно і телебачення для дітей та юнацтва «Фонд Ролана Бикова» оголосив: «XVI фестиваль «Золоте курча» вважається відкритим», все закрутись — кіноролики з архіву фестивалю, концертні номери, феєрверки і неймовірна радість усіх присутніх, адже все це проходило в центрі Львова, який для всіх учасників став центром здійснення мрій, хоча б на ці чотири дні.

Розпочався відлік фестивальних заходів — це і екскурсія нічним Львовом, і екскурсія на «чудо-бусі» старовинними вуличками міста. До речі, до відома тих, хто ще ділить Україну і хто залижує східняків львівською нетерпимістю до російської мови. Хочу зазначити, що це вже не актуально. Як приклад, — цей «чудо-бус», де проводиться екскурсія шістьма мовами, вам потрібно лише одягти навушники і вибрати мову — українську, польську, англійську чи російську і т. д.

Звичайно, запам'яталася екскурсія на Високий замок та перегляд вистави «Гуцулка Ксеня» Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької, а також телезапис учасників фестивалю на Львівській ОДТРК, де ми започаткували нову традицію — залишити на символічному «Дереві мови» розписані особисто яворівські іграшки, а також навчилися розмальовувати львівське печivo «Юрашки».

На фестиваль у Львові свої робо-ти представили Львівська, Волинська, Житомирська, Одеська, Чернівецька ОДТРК, Запорізька НТРК ТБ-5, Дніпропетровський обласний дитячо-юнацький кіноцентр «Веснянка», творче об'єднання «Арт-тема» (м. Прилуки), Полтавська ОДТРК «Лтава», КУТНКТ ім. Карпенка-Карого (м. Київ), студія «Лавра» НСКУ (м. Київ), Херсонська ОДТРК. Крим на цьому фестивалі представляла ДТРК «Крим» та студія «Світанок» двома телепрограмами «Рідна хата» — це вистава «Платон хутрі», присвячена родині Л. П. Симиренка — вченого-садівника, за участі старшої групи студії «Світанок», та телепрограма «Зустріч весні», де були задіяні діти 5-6 років. І цьогоріч «Рідна хата» змусила членів журі здивуватись: «Це ж російськомовний Крим, а там навіть п'ятирічні малюки знають веснянки та чудово володіють українською мовою, як таке може бути, адже їхні батьки російськомовні, звідки цих дітей завезли до Криму?» — жартували члени журі. І якщо на перегляді програми «Зустріч весні» на обличчях були усмішки, то від «Платонового хутора» на очах з'являлися слізи. «Звідки в Криму беруть такий матеріал, адже в Україні майже не знімають телефонів про родину Симиренків», — говорили нам члени журі. Багато школярів знають тільки назву яблука Симиренка, але мало хто знає, що завдяки фінансуванню цієї родини було видано «Кобзар» Т. Шевченка, побудовано пароплав «Українець», вони розбудовували цукрові заводи в Україні, а також зробили великий внесок в українське і світове садівництво. І в телевиставі юні актори звертаються до глядачів: «Як віддасті і сади Україна, то дияволу душу віддасть».

Саме телепрограма «Рідна хата» ДТРК «Крим» і одержала головний приз у номінації «За збереження звичаїв та традицій українського народу».

«Розмовами ви багато не досягнете, діти дивляться в очі. Через очі можна передати дуже багато інформації. Головне, це особистий приклад», — сказав отець Бруно Ферреро, перебуваючи у Львові. Фестиваль «Золоте курча» — 16 років, а «Рідна хата» — 18. Ми отримали чудовий подарунок на своє повноліття. Отже, будемо і далі вдивлятися в очі дітей і своїм прикладом виховувати у них любов до рідної мови, до народних традицій, до рідного краю. Шоб і на кримській землі наші діти вписали своє українське ім'я.

Олександр ПОЛЬЧЕНКО
Львів — Сімферополь

Члени журі фестивалю (зліва направо): Т. В. Тарасова, Н. І. Крівуза, В. М. Мисливий, Дмитро Дмитров

голосці різних святкових заходів під звуки фанфар у маскарадних костюмах по червоній доріжці під світлом смолоскипів в оточенні фото- і тележурналістів учасники XVI фестивалю «Золоте курча-2012» заходили всередину львівського стравинного дворика, де львівські панянки супроводжували гостей до визначеного їм місця. Відкриття фестивалю розпочалось з представленням членів журі.

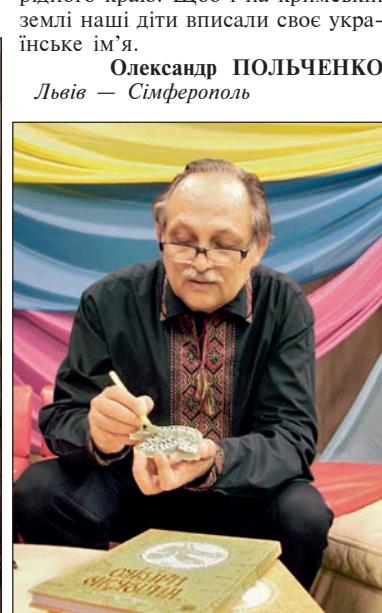
Голова журі — Л. П. Мужук, народний артист України, кінорежисер, лауреат Шевченківської премії.

Члени журі — В. І. Бирзул, директор творчого об'єднання «Культура» Національної радіокомпанії України; Н. І. Крівуза, президент Центру розвитку громадського суспільства «Ініціативи нації»; Дмитро Дмитров, професор, голова

Метою фестивалю є визначення кращого національного аудіовізуального продукту для дітей та юнацтва, а також підтримка творчої молоді, співпраця та взаємодія фахівців у галузі дитячого кіно, телебачення та радіомовлення. На відкритті XVI Всеукраїнського фестивалю фільмів, теле- і радіопрограм для дітей та юнацтва «Золоте курча» гостей, учасників та організаторів привітали голова Львівської обласної ради Олег Панькевич:

— Сердечно вітаю вас на гостинній львівській землі і бажаю успішного проведення цього унікального мистецького свята!

Це — один з найпопулярніших фестивалів у нашій країні, спрямований на розвиток національного виробництва кінофільмів і телерадіопродукції для дитячої та мо-

Важливою гарантією захисту своїх прав і свобод людини в демократичному суспільстві є можливість отримання нею у необхідних випадках правової допомоги. З часу приняття (1996 р.) Основний Закон держави (ч. 1 ст. 59 Конституції) гарантує кожному правову допомогу, а у випадках, передбачених законом, така допомога має надаватися безоплатно [1]. Ще у червні 2011 р. набув чинності давноочікуваний і такий необхідний українському суспільству Закон «Про безоплатну правову допомогу» (далі – Закон) [2]. Зазначений Закон, зокрема, визначив, що безоплатна правова допомога – це допомога, яка гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел (п. 1 ч. 1 ст. 29). Закон чітко розмежував безоплатну правову допомогу на первинну і вторинну, визначив суб’єктів права на таку допомогу, а також суб’єктів її надання (розділ II і ІІ Закону), окреслив механізм надання безоплатної правової допомоги. Разом з тим, реальне надання безоплатної правової допомоги щодо певних осіб відтерміновано, а окрім норми Закону, є проблемними в контексті їхньої практичної реалізації органами місцевого самоврядування та потребують змістового осмислення.

Метою статті є аналіз положень нового Закону, які визначають надання безоплатної правової допомоги в Україні. Завдання полягає у дослідженні норм Закону та з’ясуванні практичної можливості надання безоплатної первинної правової допомоги органами місцевого самоврядування, внесення пропозицій щодо вдосконалення законодавства з цього питання. Так, надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захиству цих прав і свобод, їхне відновлення у разі порушення (п. 3 ч. 1 Закону), було б слушно, на наш погляд, визначити як мету надання безоплатної правової допомоги.

Відповідно до чинних на сьогодні Законів України, безоплатна правова допомога надається лише окремим категоріям осіб і насамперед це – підозрювані, обвинувачені та підсудні у кримінальних справах, де участь захисника є обов’язковою. Згідно з новим Законом право на безоплатну первинну правову допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією Української держави (ч. 1 ст. 8 Закону). Тобто безоплатна первинна правова допомога має надаватися не тільки громадянам України, а й іноземцям, особам без громадянства, зокрема й біженцям, які перебувають на території України з гарантією не дискримінації їх у доступі до правової допомоги (ст.ст. 3, 4 Закону). У Законі (ч. 2 ст. 7) визначаються види правових послуг безоплатної первинної правової допомоги. До них віднесено: надання правової інформації, консультацій і роз’яснень з правових питань, складення заяв, скарг та інших документів правового характеру, а також надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації (примирення сторін – Р.С.). Серед декількох суб’єктів, що мають надавати безоплатну первинну правову допомогу, Закон (ст. 9) визначає їх органами місцевого самоврядування, а також спеціалізовані установи, які вони можуть утворювати. При цьому в Законі чітко зазначено, що органи місцевого самоврядування, а також створені ними спеціалізовані установи надають тільки первинну безоплатну правову допомогу. Але у Конституції України (ст.ст. 140-146), де визначено призначення місцевого самоврядування, його місце в системі влади та управління, не передбачено такої його функції, як надання безоплатної правової допомоги [1]. Безпосередньо систему, призначення та гарантії місцевого самоврядування, принципи організації та діяльності, правовий статус, а також відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування регламентує Закон «Про місцеве самоврядування» [3]. Але її там відсутня норма щодо створення органами місцевого самоврядування установ з наданням безоплатної правової допомоги. У переліку повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад теж немає згадки про утворення установ з наданням безоплатної правової допомоги. Однак змін і доповнень до Закону України «Про місцеве самоврядування» новим Законом не внесено. Постає питання щодо легітимності окремих положень цього Закону, а також їхньої колізійності (неузгодженості) з іншими чинними законами. Відповідне доповнення цілком доречним, на наш погляд, було б до ст. 38 Закону «Про місцеве самоврядування», де йдеться про

забезпечення законності, правопорядку, охорону прав, свобод і законних інтересів громадян.

Щодо інших проблемних положень нового Закону. Так, у ст. 9 Закону не тільки визнано органи місцевого самоврядування як суб’єкт надання безоплатної первинної правової допомоги, а й передбачено (ч. 1 ст. 12), з урахуванням потреб територіальної громади відповідної адміністративно-територіальної одиниці, можливість (виділено мною – Р. С.) утворення в порядку, встановленому законом, спеціалізованих установ з наданням первинної правової допомоги. Правовий статус такої установи, її повноваження, порядок діяльності, структуру поки що визначено не законом, а Типовим положенням про установу з наданням безоплатної правової допомоги [4]. Зазначене Положення затверджено у березні 2012 р. і має стати основою розроблення відповідних Положень на місцях, зокрема, її в органах місцевого самоврядування. Звертає на себе увагу частина перша Положення, де теж зазначено, що «установи з наданням первинної правової допомоги утворюються за рішенням органу місцевого самоврядування з урахуванням потреб (виділено мною – Р. С.) територіальної громади відповідної адміністративно-територіальної одиниці». Потреба у на-

Роман САВОНЮК,
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист АР Крим

ЗАКОН «ПРО БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ»: ЧИ ПІД СИЛУ ВІН ОРГАНАМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ?

данні безоплатної правової допомоги, особливо мешканцям сільської місцевості, безумовно, є, а от чи захочут утворювати спеціалізовані установи керівники органів місцевого самоврядування, викликає великий сумнів. Принципова відмінність, яка існує між поняттями «мають створювати» і «можуть створювати», звільнє керівників цих органів від обов’язку та необхідності утворювати спеціалізовані установи. По-друге, чому в Типовому положенні йдеться про «установи», якщо у Законі (ч. 1 ст. 12) чітко визначено, що це мають бути саме «спеціалізовані установи» з наданням безоплатної первинної правової допомоги? Зазначені установи користуються правами юридичної особи, фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Органам місцевого самоврядування надано право укладати угоди з юридичними особами приватного права про надання на постійній чи тимчасовій основі первинної правової допомоги, а також залучати (їмовірно теж на підставі угоди – Р. С.) адвокатів або інших фахівців у відповідній галузі права (ч. 5, 7 ст. 12). У Положенні про Координаційний центр з надання правової допомоги, яке затверджено Постановою Кабінету Міністрів України, окрім спеціалізованих установ, йдеться і про можливість утворення органами місцевого самоврядування і громадських приймальень (виділено мною – Р. С.) з наданням безоплатної первинної правової допомоги [5]. При цьому Закон (ч. 6 ст. 10) забороняє органам місцевого самоврядування встановлювати плату за надання будь-якого з видів правових послуг, визначених Законом, а також за видачу бланків заяв, звернень, запітів, довідок чи інших документів, пов’язаних з реалізацією особою прав і свобод людини і громадянина і, що є логічним, відповідно до назви та суті самого Закону. Необхідно чесно визнати, що при бідності місцевого бюджету, без належної організаційної, методичної, а головне – матеріальної підтримки держави, практичне виконання цього Закону для органів місцевого самоврядування буде дуже проблематичним. Особливо це буде складним для сільських, селищних, а подекуди й районних рад, зокрема, в частині надання якісної безоплатної первинної правової допомоги усім тим, хто її потребує. А таких, виходячи з того, що людські відносини все більше переходят у площину правових, а всі правовідносини віднесені до юрисдикції судів, стає все більше і більше. Навіть ті види, які Закон визначає як безоплатну первинну правову допомогу (ч. 2 ст. 7), потребують відповідного рівня знань та спеціалізації юристів-фахівців, яких сьогодні, на жаль, на селі немає, попри всі твердження офіційних осіб останніми роками, що юристів в Україні перевибірно. А от чи поїде на село працівники, навіть тимчасово, адвокати, інші досвідчені фахівці в галузі права, зокрема адміністративного, цивільного, господарського, а

також кримінального і кримінально-процесуального – питання риторичне? Наприклад, за повідомленням місцевих ЗМІ, в Криму, станом на 26 вересня 2012 р., працювати в Центрах з наданням правової допомоги (а це структура Міністерства, а не установа місцевого самоврядування – Р. С.) погодилося лише 22 юристи [6]. Звичайно, можна створити спеціалізовані установи з наданням безоплатної первинної правової допомоги тільки в районах містах, але це фактично позбавить мешканців сіл і селищ доступу до такої допомоги. Акцентуючи увагу на тому, що адвокати будуть надавати лише безоплатну вторинну правову допомогу (а це вже переважно робота в судах і складення процесуальних документів – Р. С.), О. Вінников також слушно зазначає, що існують певні неузгодженості та розбіжності нового Закону з іншими Законами України, зокрема, з нормами Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який набрав чинності 15 серпня 2012 р. [7]

У вирішенні проблеми надання безоплатної первинної допомоги можливий частковий вихід через залучення до цієї справи викладачів юридичних дисциплін, а також студентів старших курсів юридичних факультетів та інститутів на довгірній основі з вищими з відповідною оплатою праці викладачів, зарахуванням студентам цієї роботи як виробничої практики та стажування. Юридичні клініки, які працюють протягом на-

дні та години за графіком особистий прийом осіб, які потребують безоплатної первинної допомоги, з питань їхньої компетенції. Органи місцевого самоврядування також мають забезпечити проведення особистого прийому таких осіб висококваліфікованими працівниками, які можуть «чітко і доступно надати роз'яснення положень законодавства та консультації з питань реалізації прав і свобод людини і громадянина та виконання обов’язків». Наскільки практично буде складно забезпечити висококваліфікованими працівниками – вже зазначалося. А якщо ж під час особистого прийому буде встановлено, що особа потребує надання безоплатної вторинної правової допомоги, працівник, який проводить прийом, зобов’язаний роз’яснити такі особи порядок звернення про надання такої допомоги. Знову ж таки лише роз’яснити, а людина потребує надання допомоги в забезпеченні доступу та отримання правової допомоги, яка гарантована Основним Законом держави ще з 1996 року.

Відповідно до ст. 30 Закону відома органу місцевого самоврядування чи спеціалізованої установі в наданні безоплатної первинної допомоги, а також службових та посадових осіб у наданні первинної правової допомоги може бути оскаржена до суду у установленому законом порядку. Крім того, дії чи бездіяльність посадових і службових осіб, які порушили порядок та строки розгляду звернення про надання безоплатної правової допомоги, можуть бути оскаржені як до суду, так і в адміністративному порядку (ст. 31 Закону). Але, щоб звернутися до суду чи оскаржити неправомірні дії в адміністративному порядку, потрібно вміти правильно, юридично грамотно підготувати скаргу та інші документи, а для цього людина необхідна знову-таки правова допомога. Як кажуть, коло замкнулося. У ст. 32 зазначено, що особи, які порушили Закон, несуть відповідальність у порядку, встановленому законом. Логічно, що виникає питання: встановлено, а яким саме законом? Адже відповідних змін до Кримінального кодексу України чи до Кодексу України про адміністративні правопорушення у прикінцевих та передхідних положеннях новим Законом (розділ VI) не було внесено.

Належна організація та відповідальне виконання Закону України «Про безоплатну правову допомогу» буде вагомим внеском у реалізацію Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, зокрема, в частині впровадження державної соціальної політики щодо підвищення стандартів життя та правового захисту людей в Україні [8]. Визнавши, що основним стратегічним ресурсом і чинником економічного зростання в регіонах є людський потенціал, необхідно не тільки гарантувати, а й реально забезпечити надання безоплатної правової допомоги людям і це, безумовно, є важливою соціальною послугою. До того ж, Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» передбачає забезпечення отримання визначених державою соціальних гарантій для кожного сільського (селищного) раді з надання ним безоплатної первинної правової допомоги на органі місцевого самоврядування, а точніше – надання їм можливості створювати чи не створювати спеціалізовані установи, громадські приймальні – це, певною мірою, спроба вирішення важливого завдання державної ваги за рахунок небагатого місцевого бюджету. У той же час є очевидним, що реалізація положень Закону «Про безоплатну правову допомогу» вимагає більш фахової організації, необхідного матеріального забезпечення, а точніше – належної державної фінансової підтримки, адже йдеться про виконання вимог Основного Закону держави, яким гарантовано кожному, хто того потребує, надання безоплатної правової допомоги.

Список використаних джерел: 1. Конституція України/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141; 2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. (ВВР), 2011, № 51, ст. 577; 3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р., № 280/97-ВР; 4. Про затвердження Типового положення про установу з наданням безоплатної первинної допомоги: Наказ Міністерства юстиції України від 28 березня 2012 року № 483/5; 5. Про утворення Координаційного центру з наданням правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2012 р. № 504; 6. ІТВ. – Сімферополь, 26 вересня 2012 р.; 7. Вінников О. Правова допомога в розрізі закону про адвокатську діяльність/О. Вінников/Юридичний вісник України. – 2012. – № 36, 8-14 вересня; 8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2005 р. № 1001; 9. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV.

ЕЛЕКТРОНІКА І НІЖНІСТЬ

ДОРОГА ВІД ПОРОГА ДО СОНЯЧНОЇ МРІЇ

У біографії і трудовій книжці Володимира Кулікова є сторінки, схожі на кадри документальної кінохроніки створення і розвитку потужностей одного з найбільших кримських підприємств – заводу «Фотон». Він працював після закінчення Ленінградського електротехнічного інституту радіоінженером, заступником головного конструктора на телезаводі у Новгороді, коли його директору Юрію Скородумову доручили організувати аналогічне виробництво на півдні України – в Сімферополі чи Одесі.

При виборі місця стрілка терезів повернулася в бік Криму, де тоді було багато незайнятих молодих рук. Знаючи, що дружина В. Кулікова з Сімферополя, Ю. Скородумов запропонував йому іхати з ним. Оформили переведення. І ще в столиці вирішувалося питання фінансування цього масштабного будівництва, а В. Куліков уже прибув на нове місце роботи. Жив перші дні в батьків дружини, працівників Кримського академічного російського театру ім. М. Горького. Було це в 1964 році.

– Тоді швидко все робилося, – згадує він. – На виробничих площах оборонного призначення організували спочатку радіотехнічний відділ з трьома підрозділами: телебораторією, конструкторським і технологічним бюро. На їхній базі виготовляти плати до московських телевізорів «Рубін» і львівських «Електронів», а потім – нестандартне обладнання для свого майбутнього виробництва. І за два роки до закінчення будівництва одержали за вироблену продукцію такі кошти, які повністю окупили затрати на нього.

Новий завод, на якому було працевлаштовано десять тисяч чоловік, запрацювали на повну потужність, щороку випускав п'ятсот тисяч чорно-білих і кольорових телевізорів, з яких більше одного мільйона поставлено в Кубу. У цій країні В. Куліков з 1978 до 1980 року працював керівником групи спеціалістів з побутової техніки – телевізорів, холодильників, пральних машин та інших виробів, що постачалися сюди з колишнього Союзу.

Повернувшись з відрядження, продовжив роботу на «Фотоні» головним конструктором, начальником відділу надійності і випробувань загальнотехнічної техніки. У 1996 році вийшов на пенсію. Цього року в жовтні він відзначив своє 80-річчя. Йому є що згадати, розповісти дітям, онукам. З дружиною Аллю Дмитрівною, теж спеціалістом з радіотехніки, виростили сина і дочку. В них – троє внуків, троє правнуків і одна правнучка. З його розповідей вони знають, що їхній дідусь за роботу в дитячому віці в тилу ворога визнаний учасником Великої Вітчизняної війни, що його рідного села Гірка Красноборського району Архангельської області вже немає на географічній карті. Воно зникло, як і багато інших маліх неперспективних населених пунктів. У ньому і тоді була лише початкова школа, а середні він закінчив із срібною медаллю в райцентрі.

Більшу частину свого життя В. Куліков займався радіотехнічними пристроями, а останніми роками розкривається перед родиною і людьми абсолютно в протилежному від фізичного напрямку лірика. Це нинішнє заняття

літературною творчістю і стало приводом для зустрічі з ним, автором п'яти поетичних збірок та двотомника «Фонд російських прислів'їв і приказок», у літературній вітальні Всеукраїнського інформаційно-культурного центру.

КВІТКА І ЯГДКА ЛЕКСИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

У дитинстві я жив в атмосferі, насичений прислів'ями і приказками, які були натуральним колоритом у спілкуванні сільських жителів, – розпочав свою розповідь Володимир Олексійович. – З часом у мене виникла думка їх колекціонувати. Ознайомлюючись з численними матеріалами, я і будь-який колекціонер, я задумався над вибором системи, за якою потрібно збирати свою лінгвістичну колекцію.

Для початку він уточнив, що таке прислів'я, а що – приказка, приповідка. Найбільш повні, на його погляд, такі формулювання:

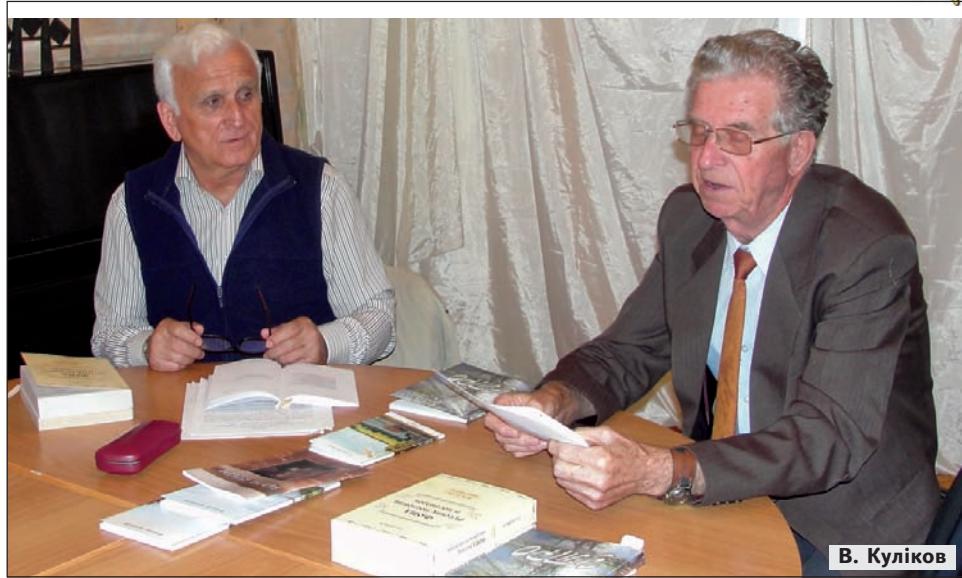
Приказів'я – короткий, граматично і логічно закінчений вислів з повчальною тенденцією в ритмічно організованій формі. Прислів'я включає в себе образно виражену думку, оцінку, умовивід, інакомовність. Прислів'я багатозначне. Його смисл зазвичай залежить від контексту, в якому використовується.

Приказка – образний вислів, який влучно визначає якесь життєве явище. На відміну від прислів'я приказка граматично чи логічно не закінчена і позбавлена узагальнюючого повчального смислу. «Приказка – квітка, а прислів'я – ягдка», – так В. Куліков у стилі народних фразеологізмів дає образне, витончене і точне визначення цих двох жанрів. Наприклад, «чужими руками жар загрібати» і «в ступі воду товкти» – приказки. Однак вони можуть легко перейти в прислів'я: «Легко чужими руками жар загрібати», «В ступі воду товкти – вода й буде».

В існуючих донині збірниках прислів'їв і приказок використовувалися або алфавітний, або тематичний способи їх формування. І перший, і другий, на думку В. Кулікова, мають свої переваги і недоліки. Основним недоліком є те, що одні і ті ж прислів'я та приказки повторюються у кожному з наступних збірників, а у випадку тематичного способу – і в одному виданні з різними значеннями. Це в свою чергу призводить до нерационального збільшення обсягів збірників.

В. Куліков поклав в основу формування свого фонду не застосований ще ніким спосіб пріоритетності опублікування кожного тексту, використовуючи при цьому переваги алфавітної і тематичної послідовності. Для втілення його на практиці він склав у хронологічному порядку перелік усіх джерел прислів'їв і приказок, опублікованих з 1769 до 1985 року. Дев'ятнадцять з них дали йому матеріал для першого збірника, у тому числі 965 текстів з першої публікації російських народних фразеологізмів «Збір різних прислів'їв і приказок» Н. Курганова. Минуло понад два століття з часу їх видання, а більшість з них використовується й досі, наприклад, «вік жити, вік учитися», «бочка меду та ложка дъгтю», «де тонко, там і рветися», «знає кішка чие м'ясо з'їла», «куй залізо, поки гаряче», «ранок від вечора мудріший» та інші.

У 1770 році в «Зібранині 4291 древнього російського прислів'я» А. Барсова вперше були опубліковані такі вислови, як «бережи

В. Куліков

честь змолоду», «в тихій воді чорти водяться», «в чужий монастир із своїм статутом не ходять», «кашу маслом не зіпсуюш». Ці дві перші найдавніші збірки народної творчості, як і інші, видані у період з 1769 до 1848 року, що ввійшли в перший том фонду В. Кулікова, дуже рідкісні. Вони зберігаються в двох державних бібліотеках Москви і Петербурга.

Шлях збірника до кримського читача був довгим. Незважаючи на позитивні відгуки науковців-лінгвістів, він дванадцять років пролежав у рукописі без фінансування і лише в 2009 році було видано двісті його примірників на кошти автора. Таким же невеликим тиражем у 2011 році вийшов з друку другий том, більш як на семистах сторінках якого публікуються всі народні прислів'я і приказки, вперше видані в період 1850–1863 років. А це – понад 28 тисяч текстів народної мудрості. Разом з першою книгою фонд В. Кулікова налічує понад 40 тисяч прислів'їв і приказок.

Основою виникнення прислів'їв є соціальний і трудовий досвід, спостережливість, гострий розум народу, а також художні властивості і можливості мови. Кожне покоління накопичувало спостереження світу, природи, суспільних та сімейних відносин і ці знання та досвід відображало в усній художній творчості.

– В жодному іншому жанрі фольклору життя людей не відображено так широко і багатогранно, як у прислів'ях, – говорить В. Куліков. – У сумі їх можна назвати енциклопедією життя народу, його історичною пам'яттю.

Більша частина прислів'їв відображає моральну суть людини, пошуки і визначення змісту таких понять, як добро, зло, правда, жалість, співчуття. «В них є все», – сказав М. Гоголь про прислів'я, – глузування, насмішка, докір – словом все, що зворушує і зачіпає за живе.

ВІДЧУВАЮ – ЗНАЧИТЬ, ЖИВУ

Лірика, як висловився сам В. Куліков, вклинилася в його дослідження народної словесності після перебування на острові Куба добіркою поезій «Карнавал», «Варадеро», «Тропіана» та інших, що ввійшли в його першу поетичну збірку «Ранок», видану у 2006 році.

– Перша книга завжди близьча до серця, –

сказав він і обрав з неї для своєї творчої презентації вірш «На зустріч з дитинством».

В. Куліков поєтізує у збірці чотири пори року – весну, літо, осінь і зиму, розкриває все, чим живе його душа: як б'ються об берег холодні хвилі, сміються і плачуть гітарні струни, а хвілями житейського моря пливє його корабель з Вітчизною в серці і любов'ю до краси природи, жінки, червоних гвоздик і теплої весняної зливи.

У наступну книгу «Минуле» ввійшли шістнадцять коротких оповідань документального змісту, які характеризують різні епізоди з життя автора, та розповідь про подвиг його родича, Героя Радянського Союзу Миколи Белякова, командира батальйону герой-чорноморців, які висадилися на Кримський півострів 1 листопада 1943 року під час Керченсько-Ельтигенської десантної операції.

З перервою в два роки В. Куліков видає поему «Самсон Суханов», в основу якої по кладені історичні відомості про його земляка, кам'яних справ майстра, видатного будівельника всесвітньо відомих споруд: Казанського собору, Адміралтейства, Ісаакіївського собору, Олександровської колони на Дворцовій площі в Петербурзі, багатьох скульптур, п'єdestалів, гранітних терас парків, басейнів, споруджених у кінці XVIII – на початку XIX століть у Москві, Ризі та інших містах.

– Самсон ніде не вчівся різбліенню, однак майстром був унікальним, – сказав про свого героя В. Куліков. – Його Олександровській колоні з цілого моноліту немає аналогів у світі. Подібні колони в Римі та Парижі складені з кусків граніту.

У двох нових поетичних збірках «День» і «Роздуми», що вийшли цього року, автор продовжує розвивати розпочаті в попередніх циклах вірші теми Вітчизни, плинності часу. З'явилися й нові мотиви любовної лірики, нові розділи з вінками сонетів, віршами-присягами класикам поетичного слова – О. Пушкіну, В. Маяковському, А. Ахматовій і сучасникам. А з дітьми автор веде розмову про зайчика і ведмедя, про гойдалку та інші улюблені дні народження, в яких збирається сім'я з подарунками для іменинника.

У поезії В. Кулікова час пливє то тихо, то вибухом прискорює біг. Однак дихається легко, всі почуття – живі, а сили набирають вагу теплом та світлом бризок з небес. І хочеться, щоб усе вершилося справедливо, а жилося радісно, з надією щастливо.

Валентина НАСТИНА

СВЯТО МУЗИКИ І ПОЕЗІЇ

Зустріч з поезією – це завжди свято, особливо ж, коли вірші звучать з вуст самого автора, збагачуючись неповторними живими інтонаціями. І коли автор – людина добре здана, яка щодня щедро ділиться своїм науковим і викладацьким досвідом з молодими й спраглими до знань.

Особливою сердечною й теплою атмосферою запам'я-

тався слухачам – і юним, і досвідченим – музично-поетичний вечір Юрія Львовича Афанас'єва, що відбувся нещодавно в кійському міському Будинку вчителя. Юрій Львович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Київського університету ім. Б. Грінченка, є автором семи поетичних збірок, у кожній з яких – замілювання красою життя, тонкий гумор, виважений і водночас безпосередній погляд на світ. Погляд поета, що робить вірш подібним до крапельки бурштину, в якій застигає неповторна мітть.

Високе призначення поезії – увічнити прекрасні миттєвості життя і явити їхню красу читачеві – втілене авто-

рене в суету, і одвічна дорога до храму, і Дніпро, яким пливе душа, залиблена в красу.

«Про кохання сказано все, але не всіма» – ця відома сентенція накладає на поета особливу відповідальність, адже, звертаючись до найголовнішого з людських почуттів, він завжди ризикує виявитися банальним. Тому особливим завданням для миття є віднайдення власної мови кохання, і Юрій Афанас'єв вдало знаходить таку мову. Серйозні слова далеко не завжди здатні відбити всю глибину й невимовність того дива, яке виникає між двома людьми, і автор щедро привносить у свої рядки теплі гумор («Теорія кохання»), часом перетворює вірш на життерадісну замальовку, де головне читається між рядками («Ліфт»).

І, звичайно, особливий настрій створила стихія музики, невіддільна від стихії поезії: пісні на слова Юрія Афанас'єва у виконанні заслужених діячів мистецтв Ок-

сані Петрикової та Вікторі

«КРАСА ДУШІ» – ФЕСТИВАЛЬ, ЯКИЙ ОБ'ЄДНУЄ

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

Тож цього разу було 12 учасників, у фестивальних виступах лунали пісні і поетичні твори. Їх виконали: дитячий музичний театр «Кольорові парасольки» та вокальний гурт «Черемош» (керівник Оксана Федонюк, м. Соснівка), хор Церкви християн віри євангельської (диригент Алла Головей, м. Соснівка), народний гурт «Побрратими» (керівник Олег Мулик, с. Березівка, Радехівщина), народний вокальний ансамбль «Надія» (керівник Наталія Римар, с. Сілець, Сокальщина), гурт «Галичанка» (художній керівник Ігор Байор, м. Соснівка), співак Богдан Бовшик (с. Великі Грибовичі, Жовківщина). Збірний ансамбль учасників фестивалю піснею привів учителів, які у цей день відзначали професійне свято, а також, як завжди, виконав славень фестивалю «Дай, Боже, нам красу душі» авторів Тамари Мулик та Віри Олеш. Поетичні хвилини дарували слухачам Оксана Карнага (смт. Гірник), Руслана Федюк (м. Червоноград), Віра Мішук та Олег Фецан (обоє з м. Соснівка).

Настоятель церкви Святих Верховних Апостолів Петра і Павла міста Соснівки отець Зеновій благословив свято і провів спільну молитву. А міський голова міста Соснівки Євгенія Дуброва привітала всіх з чудовим дійством, яким не кожне місто може похвалитися: «Фестивалів є багато, але ми маємо такий, що тримає нас на хвилі високої духовності і спонукає знову і знову працювати над своїм душевним зростанням».

Попри оригінальну християнську емблему фестивалю, його учасники поняття духовності не зводять лише до насиченого церковного життя. Краса природи – також один із проявів Божої премудрості, тому було логічно, що на фестивалі прозвучала чаїрна пісня місцевого композитора Ігоря Байора на слова нашої вірної «світличанки» Віри Олеш:

*Обереги мої сонячні,
Золоті – золоті соняхи,
Запашні пелюстки оксамитові
Усміхаються літovі й світові...*

Почувши цю пісню, я чомусь пригадав своє кількаденне відрядження у червні на Волинь. Тоді ми з мешканцем Луцька Василем Рижуком (новим і, сподіваюся, вірним «світличанином») садили соняшники уздовж волинських трас. Колишній десантник, а нині талановитий скульптор просто закоханий в обереги української землі – соняшники

чорнобривці. Оскільки й мое дитинство пройшло не в мегаполісі, то «соняшні» настрої Василя гармонійно накладалися на мою сентиментальність. Відчувавшись подібне до Віриних слів: *Перейдуся стежиною пам'яті,
Віднайду свої літівки давнії,
Теплих соняжків диво духмянє,* що зеліяне мамою – мамою... Як це нагадувало дитячі літа, проведені на чернігівському Поліссі! Тому я охоче брав участь у майже урочистому дійстві – посадці соняшників на гомінких автострадах Волині. Тоді, в обідню пору було надзвичайно спекотно, а ввечері заважали хмарі комарів; часом навіть здавалося, що не варто так мучитися заради якихось там соняшників... Але особистий приклад колишнього десантника неабияк мобілізував і відганяв навіть думки про можливе дезертирство з соняшникового « поля бою». Нещодавно ми з Василем розмовляли по телефону і згадували ті напружені, насищені роботою червневі дні. Волинський скульптор наявіть докоряє, що згодом я легко важко пропустив найцікавіше: коли соняшники почали цвісти, коли раптово почали спалахувати золотистим вогнем по декілька голівок на одному стовбури! Кликав знову приїхати, щоб фотографувати і фотографувати його квіткарський «доробок» уздовж найдорожчих йому у світі волинських доріг... Звичайно, поїхав би з радиєм, але робота власкора не так уже й багато залишає часу для сентиментальних поїздок. Намагаюся робити все нові і нові відкриття, а Василька ми вже добре відкрили і «засвітили» на газетних шпалтах (дивіться «КС» № 33), – треба ж залишити трохи часу і для галицької глибинки! Про це я думав з деяким смутком, зате після у виконанні гурту «Галичанка» (Марія Савчук, Інна Слободянюк, Тетяна Коліда) зачаровувала і брала в полон:

*Обереги мої сонячні,
Золоті – золоті соняхи,
Біля хаті під жовтою стріхою
Ви мені і печаллю, і вітхою...*

Я недаремно стільки місяця відлив розповіді про одну лише пісню. Просто ця деталь як найкраще висвітлює можливості фестивалю «Краса душі». Ви зверніть увагу, як все переплелося: на Волині скульптор садить соняшники, в галицькій Соснівці поетеса пише чудові тексти, а потім виявляється, що і одна, і друга людина причетні до «Кримської світлиці» – єдиної української газети нашого

особливого (такого гарного і водночас проблемного) сонячного півострова. Учасники фестивалю, коли я детальніше розповідав про добре справи Василя Рижука, слухали із захопленням: невже мужчина, колишній десантник, може настільки любити соняшники й чорнобривці? От якби приїхав у гості, взяв участь у наступному фестивалі! А ще якби виступив перед учнями соснівських шкіл... Приїздіть, скліптор! Чекаємо в гості, дорогий квіткарю! Ось так на загал емоції. Здавалося б: де той Луцьк, а де Соснівка? Але люди вже відчули свою духовну спорідненість! Про що це говорить? Вкотре – про важливість духовної місії фестивалю «Краса душі». Ну і, звичайно, про те, що на материковій Україні нас підтримують переважно небайдужі, творчі, надзвичайно активні люди. Тому кожен «світличанин» може пишатися тим, що належить до великої і славної родини. До речі, після закінчення виступів я зміг поспілкуватися з Василем Абрамчуком, колишнім заступником директора 2-ї Червоноградської шахти. Уявіть собі, він також – «світличанин» (газета щотижня надходить в його родинне гніздо – село Куснища Любомльського району Волинської області), з цікавістю стежить за творчістю соснівчан і червоноградців – близьких йому людей галицько-волинського шахтарського краю. Забіг на хвилинку і колишній шахтар (з дипломом учителя історії) Петро Кантор, який колись зносин пам'ятник Леніну в Червонограді. До речі, тоді це сталося вперше на просторах СРСР, столиця Грузії Тбілісі та столиці прибалтійських республік – Вільнюс, Таллінн, Рига – вже тільки наслідували приклад Червонограда. Можете вважати це неймовірним збігом обставин, але пан Петро також... передплачую «Кримську світлицю»! Та що там окрім громадянин – свого часу 17 шкіл Червонограда оформили передплату. На жаль, це сталося не в найкращий період існування газети. Зміна редактора і формату, нерегулярність виходу спровали на червоноградських освітян не найкраще враження. Тепер мені, як власкору, доведеться надлужувати втрачене і знаходити аргументи, щоб зацікавити людей і поступово відновити колишню читацьку мережу. Оптимізм вселяє та обставина, що люди, які перебувають в полі тяжіння фестивалю «Краса душі», – це неабияка сила. Я б сказав – своєрідне сузір'я талантів. До того ж,

Віра Олеш, Павло Савчук та учасниця гурту «Галичанка» Тетяна Коліда з соняшниковою емблемою фонду «Екомілосердя»

у провінції люди відкритіші, щиріші, охочіше йдуть на контакт. Цю благодатну ниву можна орати й орати – вона віддячить сто-рицею!

* * *

Ще хочу зупинитися на повстанській пісні, яку виконав хор «Побрратими» із села Березів. Є там такі рядки:
*...Ми дорогу покажемо
на північ москалям
I попросим від Чорного моря,
Хай наш прapor засяє
на кримських берегах,
Україна не знатиме горя!*

Мимоволі фіксую още несподіване: «на кримських берегах»... А ще звертаю увагу на стиль мовлення українських націоналістів: «попросим», «покажемо на північ». Пригадую відоме: «згинула наша воріженька, як роса на сонці...». Хіба це не характеризує яскраво український національний характер? Навіть ворога називаємо «зменшувально-пом'якшувально» – такі вже ми є... Це вам не більшовицько-кенофобське гасло: «Убей немца!» з пропагандистської і дуже популярної колись статті Іллі Еренбурга: «Ми поняли: немци – не люди. Отныне слово «немец» – для нас самое страшное проклятье. Отныне слово «немец» разряжає ружью. Не будем говорить. Не будем возмущаться. Будем убивать. Если ты не убил за день хотя бы одного немца, твой день пропал...».

О, ні – убивати німців лише за те, що вони – німці, або євреї – лише за те, що вони – євреї – такі настанови завжди були чужі нашій ментальності; зрозуміло, що й націоналісти не були винятком. Сила пісні була в іншому – байдара, маршова мелодія, надихаючий текст, а головне – живі повстанські голоси.

Вибрали момент, я підішов до виконавців і сказав, що досі мені не доводилося чути, щоб у повстанських піснях згадувався Крим. А тут згадується, ще й досить конкретно. Поцікавився, якою мірою пісню можна вважати «автентичною»? Може, її створили вже зараз? Проте виконавці запевнили, що пісню зберіг для нащадків охоронець Славі Стецько. Отже, автентика. Ех, хлопці-повстанці... Що вони могли знати про ціни на газ, про вічну проблему Чорноморського флоту, про Мешкова, Лужкова і Затуліна? Судячи з байдорою мелодії, в ОУН тоді переважали не політологи та економісти, а революціонери й оптимісти. В глибині душі я дякував «Побрратимам», адже вони допомогли донести до сучасних українців практично забуту, але дуже популярну у минулому пісню. І коли ми говоримо про красу душі української, то дивно було б, якби не згадали про красу душі повстанської.

* * *

Так, різні грані душі нашої представляли учасники фести-

Народний гурт «Побрратими»

Сергій ЛАЩЕНКО
Соснівка – Львів

У НАС В ГОСТЯХ – «ПОЧАТОК»

ГАЗЕТА РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «КРИМСЬКИЙ ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ» (КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ)

На початку цього навчального року на засіданні кафедри початкової освіти Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет» творчим колективом викладачів та студентів на чолі із завідувачем кафедри доцентом Ремзі Девлетовим прийнято рішення про організацію та видання кафедральної газети «Початок».

Метою видання є висвітлення подій життя та роботи студентів і викладачів психолого-педагогічного факультету Кримського інженерно-педагогічного університету.

Основні рубрики газети:

- повідомлення деканату та завідувача кафедри;
- будні кафедри;

- висвітлення проблем початкової освіти (педагогічна практика, проблеми мовної, математичної, естетичної, природознавчої, здоров'язбережувальної освіти, конференції тощо);
- майстер-класи провідних учених України, Росії, Білорусі, Литви, Молдови, Фінляндії у галузі початкової освіти;
- звязок з батьками студентів;
- студентська наука (інформація та матеріали студентських конференцій);
- робота гуртків при кафедрі початкової освіти (наукові: студентське наукове товариство «Поліглот-Драгоман», методичний гурток «Крос-культурна методика», етнологічний з вивчення народного вбрання; творчі: літературна студія «Талант», студентська театральна студія, студія вишиванок тощо).

12 жовтня у РВНЗ «КПУ» пройшов майстер-клас доктора педагогічних наук, професора, академіка НАН України Миколи Самійловича Ващуленка на тему: «Буквар – перша навчальна книга з рідної мови».

На заході були присутні проректор з наукової роботи Н. Кропотова, голова навчальної частини І. Сосніна та її співробітники, декан психолого-педагогічного факультету О. Мананкова, завідувач кафедри початкової освіти, педагогіки, української мови та літератури, кримськотатарського та турецького мовознавства, викладачі психолого-педагогічного та історико-філологічного факультетів, магістранти, студенти та вчителі початкових класів.

Миколу Ващуленку зустріли теплим тримовним привітанням студенти 4 курсу початкової освіти в українському, кримськотатарському та російському національному вбранні, декан ППФ О. Мананкова, завідувач кафедри початкової освіти Р. Девлетов, викладачі та студенти кафедри ПО. Після екскурсії до монумента Відродження Микола Самійлович зустрівся із ректором університету професором Я. Якубовим.

Розпочався майстер-клас вченого та методиста з проблем методики навчання грамоти у букварний період. Насамперед Микола Самійлович трохи розповів про себе, з чого всі присутні дізналися про навчання вченого-спочатку у малокомплектній школі, потім у педагогічному училищі, у Глухівському педагогічному інституті Сумської області на факультеті педагогіки і методики початкового навчання. Згодом були роки роботи в навчальних закладах різних ступенів (садок, початкова школа, середня школа, школа-інтернат тощо). Потім – навчання у Київському педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова на філологічному факультеті. Його науково-дослідна та методична робота проходила на теренах різних держав – і в Україні в тому числі. Микола Самійлович разом із колегами – Г. Гудзик, М. Богданович та ін. стояв біля джерел пошуку та розробки найефективніших методик навчання у початковій школі, є автором державних програм, підручників та посібників з мови та читання в початкових класах.

Найголовнішою метою в програмах з мов для початкової освіти вчених вважає навчання дітей виховної роботи (ситуації вітання, прощання, під час спектаклю

тощо). Перші змістовні програми з української мови мали назву: «Мова і мовлення», що включали в себе усне та писемне мовлення, культуру мовлення і спілкування; «Текст» (іхні різновиди та текстологічні речення). Вчений наголосив на міжпредметних зв'язках мови та математики, де під час розв'язання задач використовується

кожно-логічні вправи, різні форми презентації тексту, розкрив засоби увиразнення дитячого мовлення через використання епітетів, презентував форми звертання в українській мові, імената прізвища авторів українського букваря, видатних українських особистостей.

Вчений презентував навчальний комплект з української

рольна студія, студія виготовлення м'якої іграшки);

– творча колонка «Знайомтеся, наші таланти!».

Газета «Початок» виходить трьома мовами – російською, українською та кримськотатарською, підтримує ідеї полікультурності, співпрацює з молодими талантами та науковцями, а також є відкритою для видань з України.

Наши координати: кафедра початкової освіти РВНЗ «КПУ», 144 ауд., м. Сімферополь, вул. Севастопольська, 21, пров. Навчальний, 8, e-mail: nashalo12@mail.ru

Головний редактор – Ремзі Рефікович Девлетов, заступник головного редактора – Сусанна Рустемівна Алієва.

* * *

Сусанна Алієва (на фото) передала «Кримській світлиці» деякі україномовні матеріали, які увійшли до перших випусків «Початку». Пропонуємо їх увазі наших читачів для більшого знайомства з цією газетою та її авторами.

ОДНАКОВІ

Замріяно дивилася у небо.
Там падав дощ,
мов гронки винограду.
І ніч мене питає:
«Хто ти? Де ти?»
Вона не знає
смак людської зради.
Так добре просто слухати
і знати:
Весна твоя бує вічним цвітом,
За крила вітер зоряний
тритами,

Іти за обрій, усміхатись квітам,
І загубить себе на бездоріжжі,
І не знайти до блого світання.
Усі ми люди. І усі ми грішні.
Але однакові усі

перед коханням.

* * *
Дозволь мені з'явитись
в твоїх снах.

Я обіцяю: буду легше вітру
Тримати твое серце у руках
І захищати його
від злого світу.

Так звичайні речі: кава, стіл...
І пелюстки троянд
злітали в небо.

Я знаю: ти ніколи не любив
Так, як сьогодні.

Зайвих слів не треба.
Численні спогади
в шляхетній цій душі...
Я оселюсь тут ненадовго,

добре?

Ти не відчуєш
мій шалений погляд,
Мое ім'я у пам'ять не пиши.
Торкаєшся подумки

твоїх сміливих мрій.

Я загубила всі свої бажання.
Дивися: це я до блого світання
Писала крейдою зірок —

«Ти мій!»

ДИТИНИ

Розетлю світанкове намисто.
Пророкую по зорях майбутнє.
Ти – дитина. Твої думи чисті.
В них ще чорні хмарі відсутні.
Ти ростеш,

усміхаючись квіtam,

I мільйони стежок
звуть за обрій.

Дізнаєшся, як, граючись, жити,
I дорослішаеш від сьогодні.

Будуть сні, сподіяння,
пригоди,
Білим цвітом вбереться калина.
Будь дитиною людства

й природи,

I завжди пам'ятай:
ти – Людина!

Ольга ШЕРЕМЕТ,
магістрант початкової освіти

БУКВАР – ПЕРША НАВЧАЛЬНА КНИГА З РІДНОЇ МОВИ

МАЙСТЕР-КЛАС ДОКТОРА ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРА,
АКАДЕМІКА НАН УКРАЇНИ МИКОЛИ САМІЙЛОВИЧА ВАШУЛЕНКА

ся тип тексту міркування; мови та образотворчого мистецтва, де під час малювання використовується опис предметів; мови та природознавства, де часто-густо використовується розповідь або опис рольової гри.

Микола Самійлович наголосив, що під час вивчення мови доцільно використовувати основні дидактичні принципи науковості і доступності, формувати провідні ключові компетентності: вміння читати, комунікативну та здоров'язбережувальну компетентність.

Структура букваря, за Ващуленком, визначається методом К. Ушинського «від звука до букви». Мета – одержання дітми різних уявлень про форми та навички слухання, говоріння; розвиток мовлення і фонематичного слуху, злагачення словникового запасу, знайомство зі складом, словом, наголосом тощо.

Під час майстер-класу Микола Самійлович проводив порівняння наголошених складів у польській, французькій і кримськотатарській мовах, розкрив принцип по-будови букваря, наочно показав, що в добукварний період переважають розвиток зв'язного мовлення, словни-

кови, до складу якого входять буквар, післябуквар, супутник вчителя, зошит з читання, зошит з письма, методичні посібники для вчителя тощо.

Наприкінці майстер-класу завідувач кафедри початкової освіти Р. Девлетов представив чотирьох дисертантів, а сьогодні вже кандидатів педагогічних наук, які захищалися у Вченій раді, головою якої є М. Ващуленко: Е. Анастасієву, Л. Асанову, З. Мамутову, Н. Яєву. Вчені-методисти добрим словом пом'янули Г. Гудзик, а також виловили ширу вдячність з імені кримськотатарського народа за підтримку учасників дитячої змагання з вивчення української мови та вчителям початкової освіти Р. Девлетову та викладачам кафедри початкового навчання.

«Робити добро – моя життєва позиція!» – відповів професор.

За словами завідувача кафедри початкової освіти Р. Девлетова, лекції та майстер-класи провідних учених України проводитимуться щомісяця. У листопаді заплановано зустріч із засновником української арт-педагогіки, кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського О. Деркач.

КОЗАКУ МАМАЮ – ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

(Закінчення.
Поч. на 1-й стор.)

Мамай — це своєрідне втілення українського характеру, образ величності, стійкості та невмирущості народу. Народний герой, котрого чи не споконвіku знають між людьми в Україні, хоча про нього ні казок, ні пісень не складено. Образ козака-бандуриста кожен маляр висвітлював по-своєму. Але спільні риси були всім притаманні: молоде обличчя, широко відкрите очі, довгі вуса й «оселедець», багатий одяг. Народні художники малювали Мамая не в січі з ворогом, не верхи на коні, а в спокійній, споглядальній позі. Композиція картини проста, але глибокого філософського змісту: козак сидить зі хрещеними «по-турецькі» ногами біля дуба (символ сили і міцності роду), з бандурою (символ культури), з лулькою (символ гордості), поруч кінь баскує (символ валі), а збоку висить шабля, яка підкреслює, що це — воїн. Він — передусім чоловік мирний, якщо, звісно, його не зватимуть, сумовито занурений у свої думки і грає на бандурі, викликаючи асоціації з народними думами. Так його сприймає більшість дослідників.

Чому цей образ називали Мамай? «Ма» — в давній індійській філософії останній склад священного містичного вигуку АУМ (Амін') і означає — розчинення, звільнення. В цьому випадку назва «Козак Мамай» є ознакою людини, що здатна до внутрішньої трансформації, самозаглиблення, перевітлення, переходу на рівень підвідомості, до містичного еднання з природою, з Богом, із Всесвітом. Звідси — божественне маяння, чи Мамаяння, є виявленням спонукаючої Божої сили. МА (ма-ма) означає ще великий, могутній. Не випадково немовля перше слово говорить «МА-МА». Тобто «моя могутня, велика захисниця, берегиня». А в українській мові, коли слово закінчується на Й, то це ознака чоловічого роду.

На мою думку, найбільш глибоко розкрив цей сакральний, міфологічний образ МАМАЯ волинський вчений, академік Всесвітньої Академії

оригінальних ідей Орест Хмельовський. Він знайшов ключ для зв'язку нашої родової пам'яті з прапушрами. Образ МАМАЯ, — вважає вчений, — слугує символом незнищеності національного естетизму, провідником у споконвічну данисть національного генетичного коду. Він надав пошукові наукового спрямування, щоб окреслити логіку сакрального бачення.

За його результатами, — усі букви лексеми МАМАЙ є МАтричними й свідчать про начало начал (буква А — початок азбуки) та про МИслення людей. Лексема МА є первенцем мислення, повторена двічі, уособлює зміст МАМА. Отже, абревіатура МАМАЙ не є іменем конкретної людини. Вона озвучує материнську суть інформаційної системи Всесвіту, з якої постала людина, та мислення як таке. МАМАЙ — той, хто поєднує в собі два начала — жіноче й чоловіче. Абревіатура також відображає головну роль людського мислення утворенні світу — як МАМАЙ помислив, подумає, так і станеться!

Орест Хмельовський звернувся до предметів культу Трипільської цивілізації. Жіночі фігури, як і розписи на них, укладені в матрицю з трикутників. Трикутники й лінії в них, таким чином, свідчать про те, що кожне тіло людини має в основі однакову матрицю, створену з елементів трикутника — М і А. Вони й стали знаками-символами української МАтриці для укладення слова МАМАЙ.

Таким чином, — зробив висновок волинський вчений, — мaeмо підтвердження взаємозв'язку пози МАМАЯ з Матрицею, Материнською сутністю Всесвіту й діями характерників. Звідси маємо право озвучувати слово МАМАЙ, як втілення образу Вільного Українця, котрий МАючись і співаючи, творить життя.

Дивлячись на картину з Мамаєм, ми бачимо, що козак сидить у позі лотоса. Це відображення знакової схеми спряження знаків МАМА — трикутника торса і трикутника нижньої частини тулуба, хрещені ноги. Це означає, що в цій позі МАМАЙ

налаштовує власну матрицю на взаємодію з матрицею Всесвіту. Тільки та виникають звук, світло й гармонія світобудови.

Оскільки Волинь є краєм козацьким, про що переконливо довів у своїй монографії «Волинь — край козацький» (Луцьк, видавництво «Надтир'я», 2009 р.) почесний професор Волинського національного університету імені Лесі Українки Григорій Гуртовий, а президент Міжнародної федерації бойового гопака Володимир Пилат доповнив у своєму історичному дослідження, що Волинь не тільки край козацький, а також є прабатьківщиною бойового гопака (див. «Матеріали всеукраїнських науково-практичних конференцій. Науковий збірник. Випуск 36, Луцьк, «Надтир'я», 2010 р., стор. 10-17), то виникла цілком логічна ідея у дирекції музею історії сільського господарства Волині — скансен: спорудити в експозиції просто неба «Козацький зимівник» пам'ятник Козаку Мамаю — козаку-войні і захиснику, козаку-характернику і звітияжю. І зголосився на це відповідальне завдання відомий скульптор, заслужений діяч мистецтв України, кавалер ордена князя Володимира 3-го ступеня Володимир Шолудько. З монолітного вапнякового каменю, який йому доставив Музей історії сільського господарства Волині — скансен, через півроку ожив невмирущий образ Козака Мамая, война і характерника.

Одним із перших відгукнувся на цей благодійний проект голова Волинської обласної адміністрації Б. П. Клімчук, виділивши із фонду «Рідна Волинь» десятину. Його почин підтримали волинські фермери і господарники, славні нащадки козаків-зимівників. (Всі меценати занесені на Почесну дошку, що вмонтована в пам'ятник).

Добрий початок — це половина справи. Але кінець — справі вінець. І щоб встигнути завершити виготовлення і спорудження пам'ятника до Дня козацтва, дирекції музею довелося докласти чимало зусиль, організаторських хитрощів та настірливості у пошуках коштів і матеріалів, автокранів та механіз-

мів. Козацьке плече відразу підставив Волинський отаман, генерал козацтва Петро Олешко. З його допомогою підтягнулися інші побратими, які надавали кошти і механізми, виставили сцену та зробили озвучення.

Це такі, як Володимир Красуля, Віктор Шумський, Андрій Турак, Валерій Кузьмич, Анатолій Никонюк, Олег Вовдюк, Олександр Воробей, Олег Бойко, Олександр Голій та інші. У проведенні благоустрою біля пам'ятника, крім працівників музею, відзначилися молоді козачата МГО «Школа козацького гарту» та вихованці Волинського військового ліцею з підвищеною фізичною підготовкою (П. З. Боснук).

Цей осінній недільний день 14 жовтня запам'ятався усім, хто прийшов розділити радість урочистого відкриття пам'ятника Козаку Мамаю. Отаман П. Олешко зі сцени розповів присутнім про історію спорудження пам'ятника, про феномен українського козацтва. Скульптор В. Шолудько поділився своїми творчими доробками та розкрив секрети, як втілювати образи у холодний граніт. Під звуки Козацького маршу ініціатори створення пам'ятника скульптор та отаман П. Олешко козацькою шаблею пе-рерізали стрічку. Вдалила гармата козаків Волинського стрілецького братства на чолі з Миколою Чорнотою. З пам'ятника впало біле полотно. Всією красою ожив Козак Мамай поруч з конем, ніби вийшов з глибини віків у ХХІ століття.

Присвій біля Мамая молодий юнак з бандурою Вадим Лоборчук — студент Луцького коледжу культури і мистецтв, і полилася пісня про козацьку долю, про чорні брови, про козака. Це було ніби символічною естафетою передачі енергії война і захисника своєї Батьківщини, яку підхопили вихованці Волинської молодіжної громадської організації «Школа козацького гарту» та представники Рівненської федерації бойового гопака. Під звуки байдорії пісні на слова В. Крищенка «Гей

ви, козаченки...» та під оплески глядачів молоді козачата продемонстрували козацьке бойове мистецтво — бойовий гопак, яке відродив із забуття Володимир Пилат, та елементи козацького характерництва. Тріо бандуристів на чолі з Оксаною Козяк та самодіяльний аматорський колектив «Горлиця» (Н. Антонова), який працює під патронатом музею історії сільського господарства Волині, виконали задушевні і мелодійні українські пісні. Після участів на найсмачнішим козацьким кулішем завершили свято волинські патроти з концертною програмою гурту «Брати Красуля».

На жаль, Рокинівська ЗОШ І-ІІІ ступенів, у якій навчається понад 300 учнів, повністю прогнорували таку історичну подію, яка відбулася у їхньому селищі, в агромістечку наукоців сільськогосподарської дослідної станції. Прикро, що директор школи, історик за фахом, сам не прийшов і жодного вчителя із дітьми не відправив на захід. Мабуть, взяв приклад з Луцької районної ради та райдержадміністрації, які на словах проголошують високі матерії, а на ділі і пальцем не поворхнули для реалізації цього проекту, ні словом, ні ділом. Можливо, тому, що в керівництві тепер представники Партії регіонів?

Проте пам'ятник уже стоїть, і пам'ять відроджується у серцях патротів Волині.

Олександр СЕРЕДЮК,
доктор філософії, письменник,
член Національної спілки
краєзнавців України, полковник
Українського козацтва, ініціатор
створення пам'ятника
Козаку Мамаю

(Продовження. Поч. у № 38-43)

Все, про що йшлося в доповіді, виявилось настільки вражаючим, що деякі з делегатів, мабуть, з тих партійних керівників, які були причетні до подібних злочинів на місцях, навіть непримітні від початого. Та й всі учасники цього найвищого зборища комуністів відчували справжній шок.

У мертвій тиші, яка запанувала з самого початку доповіді, слух Сидора Сидоровича вловив щось схоже на стогн. Поглянув на сусідній ряд і помітив, що один зі слухачів, довготелесіз з блискучою лисиною голові, якою незвично похилився прямо на сусіда праворуч. Було видно, що в нього запаморочення. Мабуть, не витримав хтось із партійчиків. Коли йому сусід підтримав голову і дав чогось понюхати, він очунявся. Тоді Трасилю і впізнав у ньому секретаря райкому з Черкащини Юрена Степана Даниловича.

Щось подібне до такого стогочного почнулось і в іншому кінці ряду. Але вся зала мовчала, глибоко вражена сказаним з високої московської трибуни. Це мовчання не порушилось і від кроків двох чоловіків, які з іншого дальнього ряду величезної зали вивели когось. «Мабуть, в медпункт...» — подумалось донеччині Трасилю.

А Микита Сергійович, додаючи до свого голосу енергійних помахів кулаком, продовжував свій наступ на мертвого колишнього Генерального Секретаря:

— Тільки одноосібні диктаторські вазківки Сталіна довели до таких репресій по Радянському Союзу. Всього було заарештовано 5 мільйонів 481 тисяча чоловік. Масового характеру набули репресії партпрацівників після убивства Кірова... Страхітливими були партійні «чистки», після яких тільки в Україні переважну більшість членів ЦК і Політбюро ЦК КП(б)У і половину всіх комуністів республіки було знищено. Загинули Е. Квірінг, С. Косюр, члени українського уряду М. Скрипник, Ю. Коцюбинський, В. Чубар.., а також було арештовано 500 літераторів, 150 із яких загинули.

Всі присутні делегати повірили в ширість Микита Сергійовича, коли він сказав:

— Будь з вами відвертим. Мені особисто можуть закинути, а де ж ви, мовляв, були? Чого не впиралися такі репресивні політици? Відповідаю. Бо таке впирання загрожувало смертю нам, республіканським діячам. Адже він був Генеральний. А зараз партія робить правильно, що розказує всю правду про той трагічний час. У країні панувало суцільне беззаконня, люди, а особливо керівники, були налякані, бо кожен міг бути безпричинно заарештований або й знищений без жодного суду чи слідства. Всім, хто докоряє нам, тодішнім керівникам, ми скажемо, що не вистачало у нас мужності. Були помилки у нас. Але ми їх визнаємо і долаємо, прикладом чого є ояя моя доповідь, наше зізнання. Тільки того, у кого є мужність визнати свої помилки, можна назвати чесним, тільки таким людям можна цілком довіряти як справжнім патріотам Батьківщини.

Всі учасники з'їзду дуже уважно вислухали доповідь, бурхливими оплесками підтримали доповідача. Прийнятим рішенням була рішуче засуджена широка репресивна практика тоталітарного режиму. Так гостро Двадцятий з'їзд виступив проти масових репресій 1930-1940-х років, чим поклав початок десталінізації.

Сидір Трасилю, хоч і дуже важко, але сприймав ту страшну рану всієї радянської країни до свого серця. Він, як і переважна більшість делегатів, розумів, що це спраїжній злочин лідера Радянського Союзу, цілком усвідомив нелюдську жорстокість Сталіна, який винищив таку велику кількість кадрів вищих рангів. Водночас цей секретар райкому з Донеччини, вслухуючись і вдивляючись в теперішнього горластого кремлівця — Першого Секретаря КПРС, всією свою істотою і життевим досвідом місцевого політика відчув якусь внутрішньо дисгармонію. А яким цей новий наш лідер буде? А чи не зазнається, як і попередній? Щось інше потрібно впроваджувати, якусь кардинальну перебудову всієї системи управління нашою державою, а яку?.. Подумавши про себе, прийшло було рішення змотати вудочки, поки не пізно. Але потім з'явилось інше в думці, а може, ще покерувати? Цікаво, що ж воно далі буде...

СЦЕНА СЬОМА.

СЛОВА — І ФАКТИ

І що ж було далі? Жодних матеріалів про Двадцятий з'їзд не друкували і не розкривали. Тільки чутки, як неслухняні, але корисні черв'яки після весняного дощу, по гнойовій радянській землі розповзались.

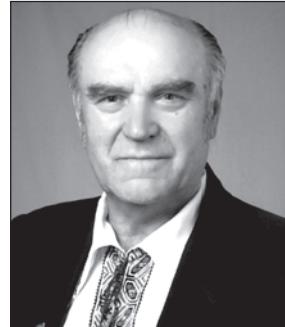
Кремлівські керівники надумали правду народові розказати...

Правильність арештів у 1937-1938 роках перевірити... Оно вже з Мордовії дехто повернувся...

Сталіна з ленінського Мавзолею винесли... А новий Вищий Владник розпочав широку діяльність і з обробки цілини, і з вирощуванням кукурудзи, і навіть з ракетобудуванням. А в партійному напрямі спочатку не відкривав своїх карт. Теж грав таємо, аж поки йому вдалось вивести з партійного Олімпу Молотова, Кагановича і Маленкова, які заважали його одноосібній владі.

Мабуть, сама система влади при тоталітаризмі, де панує тільки диктат, не може обйтися без такого. Аби змінити своє становище серед партійців, обранець їхній повинен тільки заздалегідь усунути зі свого шляху тих, хто може його замінити. І сам висуванець у подальшій діяльності змушені вдаватися до різної, інколи навіть протилежної тактики, щоби довше протриматись на владному Олімпі. І від обранця тоді можна почути і обіянки, і увагу. А коли він змінить своє становище, тоді можна почути і пряму брехню, і побачити його злочинні дії.

Так діяв і новообраний Перший Секретар ЦК КПРС. Доповідь М. С. Хрущова була активно підтримана делегатами Двадцятого з'їзду. Правильно сказав тоді Перший, що потрібно визнавати свої помилки і прорахунки. І кожен делегат зро-

Василь ДЕРГАЧ

ВИРОК ІСТОРІЇ

КІНОСЦЕНАРІЙ ЗА ТРИЛОГІЮ «КАРА ІСТОРІЇ»

зумів, що культ особи затискує особистість людини, чим підриває, знижує важливість і наших господарчих перемог. Здається, керівний орган партії, її ЦК, вперше зінався своєму народові, рядовим членам партії в склоєніх раніше гріхах — так оцінювали Двадцятий з'їзд КПРС журналісти всього світу.

Але окріміні своїм успіхом Микита Сергійович у практичній своїй діяльності, на жаль, не зумів відійти від колишніх методів управління партією і державою. Його волонтаризм мало відрізнявся від диктату. Невідповідність вазків лідера часто не сприяла розумінню необхідності, що знижувало рівень життя людей. М. С. Хрущов знищував найменший вияв національної свободи.

Постійно змінюючи свою одноосібну владу, новий владар ЦК КПРС прибрав зі свого шляху тих, хто міг ще його «підправити», — досвідчених політиків Молотова, Кагановича, Маленкова.

СЦЕНА ВОСЬМА.

ТРЕБА ІХ СТРІЛЯТИ!

Москва. Кремль. Чутно, як б'ють кремлівські куранти. Хрущов сидить за столом у своєму кабінеті. Входить Голова Комітету держбезпеки Шелепін.

ХРУЩОВ: — Ти що хотів? Нагадував не раз вам, навчайтесь все вирішувати самі.

ШЕЛЕПІН: — Я знаю це. Та, бачте, на жаль, безпека наша в цих умовах тягне в небезпеку.

ХРУЩОВ: — Безпека... В небезпеку... Крутися словом. Немає між держав у всьому світі могутніше від нашої Росії. А нам належить перш за все не підсіджувати одне одного. Будемо єдині — всі небезпеки як рукою зіні.

ШЕЛЕПІН: — Аби рука була міцна. Наш розум має все передбачати.

ХРУЩОВ: — Ну, що там розум твій зумів надумати. Давай, кажи.

ШЕЛЕПІН: — Отругта, Микита Сергійович, приска з дисидентів. Псують, падлюють, й нам, і всім підлеглим настрий.

ХРУЩОВ: — Якби лиш тільки нам. Ідеям нашим крила рвуть. А ті націоналісти, діячі з окраїн, закаляні вожді. За кордон тікають. Лякають відокремленням республік. А ти все панькаєшся з ними. Не вміш бити зброею, то бий хоч черевиком, зрозумів (усміхнувся якісь згадці, далі наспупив брови)! А ти все: дисидент... дисидент... Та ми іх, кузькіна її мати!.. Ми повинні вже давно про них забути. Треба їх стріляти. Для чого зброя людство винайшло?

ШЕЛЕПІН: — Базіканням газетним боротись з ними вже немає сили. Ростуть по закордонню, як гриби після дощу. Газети свої видають, на мітингах кричат. Один Бандера скільки нам накоїв. Такі порочі відбивають збройний наступ.

ХРУЩОВ: — Відстріл почнеш, то бий прицільно. Щоб менше гавкав про самостійність.

ШЕЛЕПІН: — Так. Саме Бандера й прописиться на мушку. Там проти нас створив Спілку справедливих журналістів і Лігу незалежних українців. А тут, на Україні, наплоп-

див бойовиків і націоналістів. А пише скільки! Ідеолог! Хохлацький Ленін. Став стягом для ОУН. Вже тисячі бандерівцями звуться. Треба з ним кінчати.

ХРУЩОВ: — Кінчай. І скоріше. Якби ж такі ліди він...

ШЕЛЕПІН: — За цим вашим словом я й зайдов.

ХРУЩОВ: — Почув — то не тягни. Придумай спосіб.

ШЕЛЕПІН: — І спосіб є, і виконавець.

ХРУЩОВ: — Готовий. Був у ділі. Уже здійснив теракт отрутою з пістоля.

ХРУЩОВ: — То ваші справи. Будьте обережними, ми ж беремось за мир. Все. (Шелепін покидає кабінет Хрущова.)

* * *

Не можуть жити в однім гнізді беркут і голуб. Так не вижила і політика Хрущова з обіянками гуманізму і фактами таємного знищіння патріотичних сил.

Не можна при управлінні державним організмом, як і в житті людському, керуватись тільки суб'єктивними бажаннями і власними довільними рішеннями, нехтуючи об'єктивними законами історичного розвитку. Такий закон управління в будь-якій економічній системі.

Не дивно, що цей керманич з його системою швидкого комунізму був зміщений зі своєї всеосяжної владної посади. Таке уснення Найвищого Владника в нашій системі вперше відбулось за життя керманича і без таємних змов чи перевороту, що можна вважати першим кроком наближення і ра-

— Та про них усіх знає Омелян Омелянович. А в нас буває, що й по десять осіб у гурток приходять.

У цей момент до кабінету зайдов третій секретар Кислюк. Перший показав йому на стілце:

— Присядьте біля нас, Омелян Омелянович.

Потім господар кабінету взяв у руки стос аркушів, що лежали у нього на столі, і поклав перед Іваном:

— Вам відомий цей машинопис?

Іван взяв у руки рукопис своєї поеми «Нескорений духом» і, приховуючи своє здивування та намагаючись бути спокійним, перегорнув дві сторінки. Йому в руки так раптово потрапив цей перший примірник поеми, який він шукав у дома, що він не встиг хоча б якусь мить подумати, що відповісти Першому, як поставився до такої знахідки. Тому, посилено розмірковуючи, що ж придумати, сказав те, що першим прийшло в голову:

— Та колись бачив.

— Дивно. А друг наче свіжий.

Іван здигнув плечима:

— Może, i tak.

Аж тепер озвався той довгоший у гімнастериці:

— Może, скажете, robisько Добродух, де ви бачили?

Іван мовчав. Знає, що накликає на себе підозру. Але зінавись, що це його рукопис, він же не міг. Może, виграє час, ще щось вигадає.

Тим часом погортав рукопис, дещо прочитав для себе і Омелян Омелянович:

— Якщо ви, Іване Олексійовичу, цей твір десь бачили, то мали б запам'ятати. Це не простий нарис, а віршована поема. Іван аж здригнувся. Додав і собі:

— Так. Це серйозна річ. Тут ідеться про засудженого зека з ГУЛАГу. Я це теж пам'ятаю. А от де я читав що поему, забув. — Він подумав, хай вважають це самвидавом. А

ЦЬОГО НЕ МОЖЕ БУТИ. АЛЕ БУЛО...

Щось подібне цій фразі ледь не зри-вається з вуст, коли читаєш лист, пе-реданий до редакції відпочиваючими одного з ялтинських санаторіїв. Що-правда, слово «відпочиваючі» тут до-речено було б взяти в лапки, бо подіб-ного відпочинку не побажаєш і ворогові. І це на тлі всезагальних піснеспі-вів про нашу кримську гостинність, про те, як наше санаторно-курортне гос-подарство незабаром має вивести Крим у лідери серед областей України щодо рівня його добробуту.

Цікаво, як би міг прокоментувати описані в листі події наш кримський мі-ністр курортів і туризму Олександр Лієв? Чи ніяк, подібно представникам численних владних інстанцій, до яких зверталися наші гости зі Львова та Вінниччини?

Сьогодні вони вже вдома, вже відбу-ли свій кримський «термін покарання» невідомо за що, який замість відпочин-ку влаштували для них у санаторії. Але тема ця не вичерпана, знаємо, що пишеться відкрите звернення до керів-ництва держави, готується відпові-ний судовий позов. І «Кримська світ-лиця» готова також поборотися за по-рядок у нашому українському домі, за-честь нашого півострова — як провід-ної оздоровниці України. Ми будемо тримати цю болючу тему на інформа-ційному контролі, тож слідкуйте за га-зетою. А поки що з незначними скро-ченнями наводимо переданого до ре-дакції листа.

* * *

Ми, Р. Й. Загайська, М. С. Пастернак, І. М. Глущенко, були на лікуванні в сана-торії ім. Чехова в м. Ялта. Були спочатку задоволені нашим перебуванням тут, але через декілька днів (з 08.10.2012 р.) почали відбуватися події, які остаточно зіпсували наше лікування та проживання в цьому санаторії через самосуд, який чинив над нами головний лікар санаторію Олександр Дмитрович Циганій.

А тепер детальніше. При поселенні нам було запропоновано внести по 200 гривень оплати «благодійного внеску» за поселення в санаторії. Путівки нам вида-ли в лікувальних закладах безкоштовно. Чому ми повинні платити в «благодійний фонд», нам не зрозуміло. Пояснили, що для розвитку матеріально-технічної бази санаторію. Але все ж, бажаючи отримати необхідне нам лікування (ми всі довго хворіли, дехто після операції, є людина з інвалідністю), ми змушені були внести гроші в касу санаторію.

При вселенні ключі від кімнати були вручені на першому поверсі, в кімнату нас ніхто не провів, і в якому вона стані, ніхто не ознайомив.

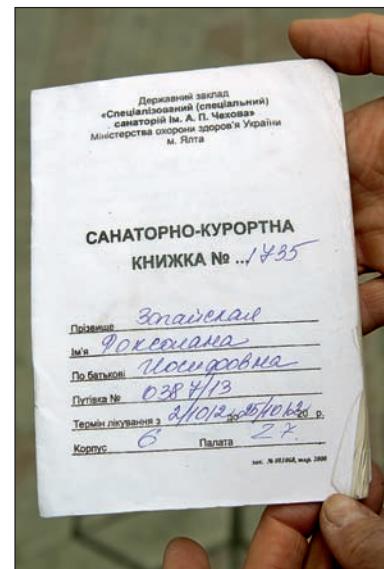
Ірина Михайлівна Глущенко прибула 1 жовтня на 11.30, і до 18.00 її не поселя-ли. Коли вона увійшла до кімнати № 27 в корпусі № 6, то побачила, що вікно та балконні двері відчинені. На вулиці було тепло, і вона, не зачінюючи балкон, лягла

спати. Роксоляна Йосифівна Загайська та Марія Степанівна Пастернак приїхали на-ступного дня, було тепло, тому відчинені двері та вікна ніхто не зачиняв.

8 жовтня погодні умови різко змінилися, і виникла необхідність зачинити балконні двері, але вони не зачинялися, бо були перекошенні. Ми звернулися до медсест-ри, яка пообіцяла зробити заявку. Та невдовзі привела працівника санаторію, який підважив двері стамескою і таки зачинив, але щось там затрікотило. Тож ми двері більше не чіпали.

Наступного дня інша медсестра приве-ла двох інших працівників. Один з них ці двері відчинив, а потім став знову зачиня-ти, вони ще більше затрікали. Закрити їх не змогли. Тоді той, що відчиняв двері, відірвав зі зворотного боку дверей шматок пластику і пішов. Ми думали, що їх почали ремонтувати, а поки що нам по-радили їх не чіпати і залишити відчине-ними. Було холодно, і ми боялися за своє здоров'я, особливо Марія Степанівна, яка перенесла складну операцію. Але до дверей ми не торкалися.

12 жовтня нас запросили до головного лікаря. В кабінеті нам зачитали акт, про який ми нічого не знали, у якому було написано, що ми поламали двері, були оцінені збитки. Тому ми повинні оплатити вартість дверей, що після 30-відсоткової знижки нам обійтеться у 1880 грн. 71 коп. Тільки після цього головний лікар почав нас розпитувати, як все було. Ми все розповіли. Головний лікар назвав нас «брехливими». «Ви все лжіві и все врете, я знаю, що ви будете изворачи-ваться», — почав він на нас кричати, по-грожувати, залякувати, сказав, що шви-денько все тут організує в суді, і суд змусить заплатити в трикратному розмірі,

працівники санаторію підтвердили, що двері на балкон дійсно були відчиненими завжди, ще до нашого приїзду, бо були перекошенні. Тоді головний лікар почав кричати, розмахувати аркушем з прави-лами і стверджувати, що таки виселить нас згідно з пунктом 2.15, якщо ми не заплатимо грошей за зіпсоване держав-не майно.

Зазвичай у таких випадках вірять ре-зультатам експертизи відповідної комісії. Ми дуже розхвилювалися через таке не-справедливе до нас ставлення. Вночі у Ірини Михайлівни від пережитого стався гіпертонічний криз, що зафіксовано в жур-налі черговою медсестрою. Декілька днів вона приймала ліки, мусила дотримувати-ся постільного режиму. Ми втратили спо-кій і сон, а приїхали сюди покращувати здоров'я, лікуватися. Ми були здивовані, як так можна з людьми поводитися, з тими, кому навпаки повинні ство-рити всі умови для від-починку? Адже це державна установа і держа-ва заплатила за все: хар-чування відпочиваючих, лікування, проживання. Сам головний лікар цих дверей не бачив і в нашу кімнату не заходив. Усі люди нам співчували, але, звичайно, допомогти можуть тільки органи влади.

Після консультації з адвокатом ми зверну-лися до адміністрації санаторію, в прокура-туру (двічі), в МОЗ України (двічі), до мера Ялти, телефонували на «га-рячу лінію» Азарову, Могильову, до фонду

Рената Ахметова, зустрічалися з правоза-хисником, зверталися у ЗМІ, але справа практично не зрушилася з місця.

З понеділка 15 жовтня ми наказом були виселені із санаторію. У нас забрали по-стільну білизну, перестали годувати в ідалні, відмінили лікування. Це тоді, коли хворим подібного профілю необхідно добрі харчування. А у середу приїхала викликана адміністрацією міліція з Лівадії, котра мала нас видворити за межі закла-ду, але після ознайомлення з документа-ми, які ми їм надали із прокуратурою (а там нам порадили не покидати санаторію), членою з нами поводилася, ми написали пояснення і міліціонери повідомили, що насильно виселяти нас не будуть. Це дуже здивувало заступника головного лі-каря, який сказав міліції, що він викликав її не для того, аби нас захищала. При міліції він потихеньку витягнув наш ключ із дверей і відніс головному лікарю. На-віть міліції не вдалося повернути нам ключа. Головний лікар сказав: «Випхати я їх не можу, то нехай сидять без ключа». Тому ми змушені були чергувати в кімнаті, зачинившись зсередини. Жили як бомжі — без постільної білизни, без харчуван-ня. Але вирішили цю справу довести до логічного завершення, тому не покидали санаторію, де творяться подібні безчинс-тва. Працівники ідалні не могли навіть дізнатися в секретарки номера наказу, за яким нас припинили годувати. Невже ще є щось подібне може сьогодні відбуватися? Адже справа не варта таких нервів! Чому замість відпочинку і лікування ми одер-жали такий стрес, від якого несила огов-татися?! Хто тепер відшкодує наше втра-чене здоров'я? А зараз ми захищаемо своє добре ім'я, тримаємося разом, бо одного зламали відразу...

**Р. Й. ЗАГАЙСЬКА,
М. С. ПАСТЕРНАК,
І. М. ГЛУШЕНКО**

м. Ялта, санаторій ім. Чехова

5
1935 р. — у Києві від-
крито регулярний тролей-
бусний рух.

1953 р. — у Києві від-
крито міст Патона.

1968 р. — український
правозахисник Василь Ма-
кух на знак протесту про-
ти комуністичної тоталі-
тарної системи, колоні-
ального становища України і полі-
тики русифікації та агресії СРСР
проти Чехословаччини здійснив акт
самоспалення на Хрестатику у
Києві.

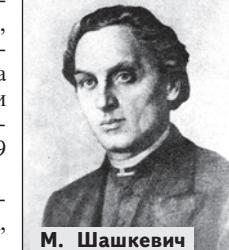
6

1943 р. — війська Першого укра-
їнського фронту під командуван-
ням генерала Ватутіна штурмом
взяли столицю України місто Київ.

Народився:

1811 р. — Маркіян Шашкевич,
український письменник, поет, за-
чинатель нової української літера-
тури в Галичині, священ-
ник УГКЦ, культурно-
громадський діяч, реч-
ник відродження захід-
ноукраїнських земель.

Очолив «Руську трійцю»,
ініціатор видання аль-
манаху «Русалка Дніст-
ровська» (1837). Виступав
за рівні права української
і польської мов.

М. Шашкевич

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАР

ЛИСТОПАД

1

1918 р. — «Листопадовий чин» у Львові. Українці взяли владу в місті, невдовзі було проголошено захід-ноукраїнську державу ЗУНР. Це був військовий переворот, організований в ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1918 року Українською Національною Радою силами Українських січових стрільців у Королівстві Галичини і Волині, коронній землі Австро-Угорської імперії з метою вста-новлення влади Української Держави (перейменовано згодом на За-хідноукраїнську народну республіку) на території, на яку вона претендувала. В результаті утворилася держава площею 70 тис. км², що викликало невдоволення сусідньої Польщі, яка розв'язала українсько-польську війну 1918-1919 років для захоп-лення Галичини.

1927 р. — створено футбольний клуб «Динамо» (Київ).

1939 р. — Верховна Рада СРСР ухвалює закон про включення За-хідної України до складу СРСР із возз'єднанням її з Українською РСР.

Народився:

1939 р. — Федір Стригун, україн-ський режисер, народний артист України.

Помер:

1944 р. — Андрей Шептицький, митрополит Української Греко-Ка-толицької Церкви.

2

Помер:

1985 р. — Володимир Кубійович, український історик, географ, ен-циклопедист, видавець, громадсько-політичний діяч, організатор ви-дання та головний редактор Енци-кlopédii українознавства та фунда-

О. Берест

3
День ракетних військ і артилерії.

День інженерних військ.

1937 р. — у Соловець-
кому таборі особливого

призначення за вироком
«трійки» розстріляний

Лесь Курбас. У списку

«українських буржуазних націона-
лістів», розстріляних 3 листопада,
також Микола Куліш, Матвій Явор-
ський, Володимир Чеховський,
Валер'ян Підмогильний, Павло
Филипович, Валер'ян Поліщук,
Григорій Елік, Мирослав Ірчан,
Марко Вороний, Михайло Козо-

ріс, Олекса Слісаренко, Михайло Яловий та інші. Загалом в один день за рішенням несудових орга-нів було страчено понад 100 пред-
ставників української інтелігенції — цітує українській нації.

1943 р. — почалася Київська на-
ступальна операція радянських військ.

Померли:

1996 р. — в аеропорту Донецька кілери в масках розстріляли народ-ного депутата України, відомого бізнесмена Євгена Щербаня.

1970 р. — Олексій Берест, Герой України, лейтенант Червоної Армії, який встановив разом з М. Єгоровим та М. Кан-тарєєвим Прapor Перемо-
ги на даху німецького Рейхстагу о 21.50 30 квітня 1945 р. Рятуючи дівчинку, загинув на залізниці.

4

День залізничника України.

1957 р. — Іван Вигов-
ський обраний гетьманом україн-
ських козаків.

Народилася я, Тамара Степанівна Костецька, 19 серпня 1949 року в селі Заліському Тальнівського району Черкаської області в родині медиків.

Оточена медичною від народження, постійно спостерігаючи за цими людьми у красивих біlosніжних халатах, слухаючи їхні розмови на професійні теми, я просто не могла лишатися остроронь найважливішої проблеми в житті людському — здоров'я.

Шкільні роки промайнули в селі Бишів на Київщині. Там почала писати вірші, друкуватися. Після школи працювала кореспондентом газети «Молода гвардія» і водночас навчалася на редакторському відділенні факультету журналістики Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова (Київський вечірній філіал), який закінчила в 1972 році.

Далі — журналістська робота в газетах «Комсомольське знамя», «Вечірній Київ», «Друг читача». Потім працювала декілька років літографом у Жовтневому палаці культури, редактором у видавництві дитячої літератури «Веселка», чимало друкувалася у періодичних виданнях.

1969 року вийшла перша збірка віршів «Полювання на зірку», 1975 року — друга збірка «Поклик». Побачивши, як понівечими у видавництві мою другу збірку, навіть назувавши я — як ультиматум, я зрозуміла, що такий літературний шлях не для мене...

Працювала над собою щоденно, писала, проте не видавалася.

1977 року мене прийняли до Спілки письменників.

1991 року у «Веселці» вийшли в моєму перекладі дві повісті чудового російського дитячого письменника Володимира Степаненка під загальною назвою «Замарайко».

Прозу почала писати ще в молоді роки, по республіканському радіо прозвучали кілька моїх оповідань, які так ніде не друкувалися. Тоді ж захопилася народною та нетрадиційною медициною, почувши якось, як моя мама умовляє хворих, які зверталися до неї за допомогою, не вживати таблеток без особливої потреби, а лікуватися травами, дарами природи, розмайтими народними засобами.

Згодом я почала навчатися на курсах з різних напрямків народної та нетрадиційної медицини, що діють при Асоціації народної медицини України. Маю міжнародний сертифікат народного цілителя, чим дуже пишаюся, допомагаю хворим. Мрію про той час, коли мої співвітчизники схаменуться і перестануть самі себе знищувати всілякими залежностями...

**Тамара
КОСТЕЦЬКА**

* * *

Синя троянда Космосу
ронить пелюстки мені,
з волі твоєї і голосу,
Господи, дні осяйні.

Свіжі світанки вродяться
поміж всеєвітніх обнов,
в нас тут любов ще водиться,
водиться навіть любов!

Правда, її все меншає, —
як же таке осягти?
Там, за межею, мешкає
святості дух золотий...

В світі жорстокому й грубому
поміж самотніх душ
ласку й тепло пригубимо
синіх космічних руж.

В ніжному світі і теплому
всого удосталь є!
Добре, що Хтось невидимий
щедро усе роздає.

Мужньо в промінні косому
тиха розрада цвіте,
синя троянда Космосу —
зцілення золоте.
7.10.2003 р.

ЧОРНОБИЛЬСЬКА МАМА

Все спокійно було,
тільки віці котилися сні:
Все готово було і в земній,
і в космічній аптекі.
Я забула про вірші, навіщо вони,
Коли син в небезпеці?

Він ще мав народитись,
за місяць чи півтора,
Аж планетою дико струснув
бідолаший Чорнобиль...

I сказав мені Бог уві сні:
— не вмیرай,
не вмیرай! —

глянь на рай цей земний,

а хіба ж він не до вподоби? —

I мене відключили:

від болю, від страху, від сліз,

I людей підібрали — найкращих —

у білих халатах,

Птах з людськими очима

у сні мені сина приніс,

А вже потім, пізніш,

народився він в білих палахах...

Диво... Казка та й годі,

I хто ж в це повірити смів?

I чи треба мені

ще якогось інакшого раю?

A навколо ж Чорнобіль

так тяжко і гірко димів,

I народ мій конав,

та ще й досі тихенько вмирає...

Все спокійно було,

тільки віці котилися сні,

Я не знаю біди —

того лиха я не пам'ятаю!..

Боже праведний, вірші,

не забудь, мені вірші верни,

Я без них не живу на Землі,

A лише відоживаю...

5.05.1991 р.

* * *

Хоронять в Чорнобілі ліс,

i сонце лягає в траншею.

Видно, дар він має
від самого Бога —
всі тривоги світу заладнає він...
Вороженьків лиція
світлють, як світлиця,
храм любові зводить
України син.
Кажуть, у Карпатах
ше живуть мольфари,
а один з них об'явився у Криму.
Пане Кононенко, звідки ваші чарі?
«Что-то я чего-то не пойму...»
Був же Морозенко,
нині — Кононенко
звеселяє поміж бі скруж!
У своїй світлиці
заживем гарненько,
не вищухає український дух!

12.02.2010 р.

Спам* — (англ.) щось несподіване,
пропозиція послуг, які не замовлялися

ДО ОДНОГО ЮВІЛЕЮ

Душуся від сміху,
без силію, синю:
Живе із живим знається! —
у бронзу вирають Ліну Василівну,
а вона не вирається,
а вона опирається,
небезпечно зі словом грається...
Старий графоман
все з великої літери
гонить про неї уклінно:
Мудрість, Совість і Честь... —
подавися ліками!

20.12.2004 р.

Хай сміються, хай в'ються
по узбіччях судьби!

Я ще тільки в Одесі,

а ти вже в Алушті,

А між нами — лих море

і туман голубий.

Я не можу спинити

i не можу догнати,

I збегнути не можу:

куди ти спішиш?

Опадають щоночі

сини зорі-трянди,

Як літа облітають

на південний спориш.

Це ж не ранок, а вечір.

Вже закрито всі каси,

Треба стищити трохи

весняний порив,

Зачекає Полтава,

Франківськ і Черкаси,

Коли Бог для нас Ків

дуже мудро створив!

Я з'явилась на Землю

у божественне свято:

З волі Спаса цвіло все

i співало пісні,

I мені не набридло

це життя святкувати,

Сині ружі небесні, а рожеві земні...

Знову сняться дороги,

до Європи дороги,

Заколисують душу...

Навіть думку облиш!

Bo ж літа виростають,

як дніпровські пороги,

Зачекає Паріж...

4.07.2004 р.

* * *

*Панам Сердюкам —
Ніні i Юрію з любов'ю*

Зберемося разом,
пройдемось лужком,
емоцій пригасимо зливу...

Пам'ятаєте красуню

Людмилу Глушко

i душу її вродливу?..

Тоді я не знала, що час навмання
усім!.. над всіма!.. верховодить,
що добрі сусіди — найрідніша рідня
в житейському хороводі.

Там, кажуть, нема

того лугу й дубів,

i слід задубів на вітрі,

там час, не питаючи нас, прибрів,

нову розгорнув палітру...

Хай добре ведеться лісам і полям,

i тим рудниківським трасам,

i нам, неодмінно здоровіться нам,

хоч ми не ладнаємо з часом...

To долі роздоля, перегук лише
розгублених в просторі дзвонів,
осипались дні розмайттям пісень
i цвітом рожевих півоній.

Не треба сльози, щоб усе пропекла,

i меморіальних дошок.

У Рудиках — літо. Безмежжа тепла.

В Козинку накрапує дощик...

22.02.2010 р.

ПОЕТИЧНЕ МЕНЮ

(майже за I. Котляревським)

На сніданок вірш приготувала...

Ta коли візьмуся за обід,

то здригнеться

весь гурманський світ:

свинячі вушка і пампушки,

паштет,

ковбаски,

холодець,

грибки,

вареники,

гал

«МЕНІ ТРИНАДЦЯТИЙ МИНАЛО...»

Нагадуємо, що з нагоди 13-річчя кримської дитячої газети «Джерельце» під Шевченковим гаслом «Мені тринадцятий минало...» триває **творчий конкурс серед юних читачів** — школярів Криму і всієї України. Надсилайте на адресу редакції (звичайно або електронною поштою) ваші **літературні, поетичні, публіцистичні твори** — на будь-які теми, які могли б бути надрукованими в дитячій газеті. Компетентне журі, яке очолює незмінний шеф-редактор «Джерельця» Данило Андрійович Кононенко (на фото), оцінить і відбере кращі творчі доробки, автори яких отримають шанс вибороти суперприз (**розкладний велосипед!**) та інші нагороди.

Крім творчих завдань, будуть й цілком конкретні, за які нараховуватимуться додаткові бали. Ось два з них:

- **КОЛИ ВИЙШОВ ПЕРШИЙ НОМЕР «ДЖЕРЕЛЬЦЯ»?**
- **ХТО, НА ВАШУ ДУМКУ, НАДАВ ДЛЯ ПЕРЕМОЖЦЯ КОНКУРСУ У «ДЖЕРЕЛЬЦІ» ГОЛОВНИЙ ПРИЗ — ВЕЛОСИПЕД?**

Чекаємо на ваші відповіді, вірші, оповідання, репортажі, новели, статті. Творіть! Дерзайте! Перемагайте!

Понад сто школярів з Криму і всієї України надіслали до редакції свої дописи на творчий конкурс «Мені тринадцятий минало», які були надруковані в «Джерельці». Публікуємо сьогодні їхні прізвища (якщо когось пропустили — вибачте і виправте нас), щоб показати обширну географію проживання наших юних дописувачів і надихнути усіх інших читачів на останній передфіналний творчий штурм! Ще місяць — до кінця листопада — ми прийматимемо ваші дописи, за якими буде визначена група фіналістів, яка й побереться у грудні (напередодні 20-річчя «Кримської світлиці») за головний приз — зелений велосипед. Отже, шансі потрапити у фінальну групу мають:

Катерина ВЕРНЮК, Одеська ЗОШ № 1; Ірина ГРИЩУК, Побужанська ЗОШ, Львівська обл.; Зоярна ГУЛКА, НВК «Петричівська ЗОШ»; Мавіле НУСРЕТОВА, Сонячнодолинська ЗОШ, АР Крим; Катерина РИБАЛКО, Укромнівська ЗОШ, Сімферопольський район; учні із сімферопольського НВК «Школа-ліцей» № 3: Данило СЕРВУЛІ, Едем МЕМЕТОВ, Іван КАЗАКОВ, Кирило СТРЕЛЬНІКОВ, Павло ВАСИЛЬЄВ, Юля КРАВЧЕНКО, Катерина НАЗАРЕЦЬ; Олена ФЕДЯЙ, с. Вільшана Недригайлівського району Сумської області; Бекір АБЛАЄВ, Нижньогірська ЗОШ № 2; Зарема ФАХРІЄВА, Прудівська ЗОШ Советського району, АР Крим; Ганна МАЛЯРОВА, Земляничівська ЗОШ Білогірського району в Криму; Марія ЛУК'ЯНОВА, Катерина БУРАВКОВА, Прудівська ЗОШ, Советський район; Марія КРИВОШАПКО, школа № 9, м. Ялта; Андрій МАРТИНОВ, СНВК «Лінгвіст», м. Сімферополь; Дар'я СКРИПКА, Джанкойський НВК «Школа-гімназія» № 6; Віка МАХІНА, Ліза МУЛЮКБАЄВА, Славнівська ЗОШ Роздольненського району; Олена ЗАВАЛЬЙ, м. Євпаторія; Ярослава ПАВЛІВА, Нижньогірський НВК «Школа-ліцей» № 1; учні Кам'янської загальноосвітньої школи № 1, що на Черкащині: Діма ВЕЛЬКО, Аня ГОРБЕНКО, Анна ТОРГАЛО; учніці Новокропивницької середньої школи, що на Львівщині: Оксана СВІЩ, Олеся МИДЯНКА, Ірина ДЗЮРИНЕЦь; учніці Сонячнодолинської школи (біля Судака), члени Малої академії літератури і журналістики (МАЛіЖ): Настя ГРЕБЕНЮК, Світлана ПРОСКУРІНА, Анжела ПОГАНЮК; Марія ШЕВЧУК, с. Куропатники на Бережанщині Тернопільської області; Оля ІШКОВА, Славнівська ЗОШ Роздольненського району; Марічка БАЗУНОВА, Медіне КУБЛЄВА, Прудівська ЗОШ, Советський район; Олександра ТАБУНЩИКОВА, Навчально-реабілітаційний центр для дітей з порушенням зору; Сергій БАКЛАЖОВ, Емінетотай КУРТАСАНОВА, Настя ГРЕБЕНЮК, Сонячнодолинська школа;

нодолинська школа; Насти МАРЧЕНКО, Дінара ІБРАГІМОВА, Нижньогірська ЗОШ № 2; Марія ШКУРО, Михайло ШОЛЬЧЕВ, приватна православна школа «Маріамполь», м. Севастополь; Назарій ПАЦАЛОН, НВК «Топорівська ЗОШ» Буського району Львівської області; Вікторія ДОРОШЕНКО, НВК «Школа-ліцей» № 3, м. Сімферополь; Артем ЗАЙНУЛІН, НВК «Консоль», м. Сімферополь; Лариса ФЕДОРЧУК, Прудівська ЗОШ; учні НВК «Школа-ліцей» № 3: Юлія КРАВЧЕНКО, Андрій ЛЕВЧЕНКО, Андрій ПАНЧЕНКО, Віталій УНІЧЕНКО; Юля ВОВК, Яблунівська ЗОШ І-ІІ ступенів; Вікторія КВІТКО, Христина-Марія ТРОЦІШИН, НВК «Буська ЗОШ-гімназія» при ЛНУ ім. І. Франка; Дарина ЗБРИЦЬКА, Грушівська ЗОШ, м. Судак; З. ГАНЧЕВА, Іллічівська загальноосвітня школа; Андрій ЛУПОВКА, Славнівська ЗОШ Роздольненського району; Єлизавета КУРНИЦЬКА, Вікторія БАБЕНКО, Оля КОЛОСОВА, НВК «Консоль», м. Сімферополь; Мавіле ЕННАНОВА, НВК «Консоль», м. Сімферополь; Ельвіна АБІБУЛАЄВА, Нижньогірська ЗОШ № 2; Микита ТЕТЕРИН, Ролан НЕМЕТУЛЛАЄВ, Діана ФРОЛІКОВА, НВК «Консоль», м. Сімферополь; Ніна ІКРЯНІКОВА, Олена ГУМЕНІОК, Ірина ОСАДЧЕНКО, м. Сімферополь; Августина КАЧАЛОВА, НВК «Лінгвіст», м. Сімферополь; Катерина ІЛЬНІЦЬКА, ЗОШ № 28, м. Житомир; Вітя і Таня СОВИКИ, НВК «Українська школа-гімназія» м. Сімферополь; «НЕВГАМОВНІ» — 5-й загін оздоровчого табору «Сонечко», с. Штормове Сакського району; Ельвіна ЗЕКІР'ЯЄВА, Казанська школа № 143, Росія; Руслан і Женя ЕМІНОВИ, НВК «Українська школа-гімназія», м. Сімферополь; Дар'я ЛАСКОВА, смт. Красногвардійське, АР Крим; Тетяна ОСТАПЧУК, Ярослава СОКОЛЮК, Азовський НВК Джанкойського району; Богдан ШИМОХІН, СНВК «Лінгвіст», м. Сімферополь; Сашко СЕМЕНОВ, Грушівська ЗОШ; Катя ПОЖАРИЦЬКА, Катя ЗОСІМ, НВК «Українська школа-гімназія», м. Сімферополь; Ганна БАШКАТОВА, Діана КОСТЕНКО, Святослав ЛУКАЩУК, Ольга МИРГОРОДСЬКА, Тетяна РЯБОВА, Дмитро ПОЛОНСЬКИЙ, Настя ЛЕВЧЕНКО, НВК «Школа-ліцей» № 3, м. Сімферополь; Анна, Юлія і Яна ЧЕПУХІНА, Грушівська ЗОШ, м. Судак; Олена УЛІТИНА, Владислава ЗАЙЦЕВА, Сонячнодолинська ЗОШ, члени МАЛіЖ; 2-Б клас НВК «Українська школа-гімназія» м. Сімферополь; Амалія ТОНОЯН, НВК «Українська школа-гімназія», м. Сімферополь; Христина СТРОГУШ, Дублянська ЗОШ Самбірського району на Львівщині.

«ДЖЕРЕЛЯТА»! ВІДБЕРЕМО НОУТБУК У ДОРОСЛИХ?

На жаль, учасники «дорослого» мовно-літературно-історично-пісенно-комп'ютерного конкурсу «Кримської світлиці», який також наближається до фінішу, виявилися не такими активними, як читачі «Джерельця»: редакція отримала лише з десяткою відповідями на конкурсні запитання. (Напевне, у всіх дорослих уже є ноутбуки?)

Тому звертаємося до школярів, прізвища яких ми перерахували вище, і до тих,

що ще не відважився написати до редакції: давайте відберемо призовий ноутбук у дорослих! Ось він перед вами — головний приз, придбаний завдяки благодійній допомозі, яку надали організаторам інтелектуального змагання підприємець Віталій Осадчий із Севастополя, Василь Стефанюк із Сімферополя (товариство «Україна — Світ») і Громадська організація «Фронт Змін» у Криму. Його треба виграти! І зроби-

ти це не так складно, як може декому здається: дайте відповіді на запитання, які публікуються нижче, і наберіть якнайбільше призових балів. Десять найактивніших учасників, хто цих балів набере найбільше, візьмуть участь у фінальній грі, де й вирішиться доля ноутбука та інших призів.

Тож увага — **перше запитання**: хто зображеній на цьому фото (праворуч) і яке відношення має до нашого фірмового «світличного» турніру? (3 бали за вічеральну відповідь)

Друге запитання — пісенне. У 2009 році «Кримська світлиця» триумфально провела

Перше запитання

серед читачів конкурса на визначення двадцяти найпопулярніших, найзнаніших українських пісень. Які це пісні — називіть їх (бачте, як вигідно бути нашим постійним читачем!) або напишіть свої варіанти найпівнішої «дводцятки». Скільки ваших від-

Третє запитання

УРОК-ЕКСКУРСІЯ В МИNUЛЕ

Цікаво пройшов у 7 класі урок української літератури на тему: «І. Франко. Історична основа повісті «Захар Беркут».

А запам'ятався він тому, що проходив у комп'ютерному класі з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій. Урок — віртуальна екскурсія в минулі далекі часи. Нам, учням, такі нестандартні уроки дуже подобаються, і ми з нетерпінням чекаємо наступних. Проводила урок наша вчителька Світлана Миколаївна Миронюк, яка обізнана з інноваційними технологіями, вміє їх використовувати на уроках.

Спочатку моя однокласниця Каміла Фазилова розповіла біографію Івана Яковича Франка. Ми довідалися, що дитячі роки видатного українського письменника пройшли серед чудової карпатської природи, у kraю коломийок, шалених танців та таємничих трембіт. Дізналися, як важко було обдарованому хлопцю здобувати освіту у ті далекі часи. За політичні переконання Франка тричі ув'язнювали.

Розповідь учениці супроводжувалася показом слайдів, відеофрагментів, які підготувала вчителька. З них я дізналася, що письменника називають «Великим Каменярем» за його завзятість у боротьбі за справедливість. Франкові належить ряд художніх творів і наукових праць про життя нашого народу в минулому, про бороть-

бу проти іноземних загарбників. Тому наступним етапом уроку було з'ясування історичної основи повісті «Захар Беркут». У ній відображені боротьба наших предків проти монголо-татарської навали на Карпатську Русь у 1241 році. Як писав сам автор: «Головна основа повісті взята почаси з історії, а почаси з народних переказів. Дійові особи видумані, місцевість описана по можливості вірно».

Цікаво було дізнатися про оборонців рідного краю — тухольців. Село Тухля, про яке пише І. Франко, існує насправді. Воно розташоване в мальовничій, порослій густими лісами, місцевості недалеко від міста Стрий на Львівщині.

Світлана Миколаївна зайнтригувала нас показом фрагментів із одніменного фільму, знятого за цим твором на Київській кіностудії імені О. Довженка режисером Л. Осикою. А також ми дізналися, що за цією повістю Б. Лятошинський написав музичну драму «Золотий обруч».

Після такого уроку хочеться взяти у руки книжку і прочитати цей твір, що я і зробила, коли прийшла додому. Такі уроки викликають інтерес до навчання, спонукають до міркування і просто зацікавлюють нас.

Карина ТЮРИНА, учниця 7 класу Нижньогірської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 2

повідей співпаде з «народним» варіантом — стільки їх балів заробите.

Третє запитання — пісенно-фотографічне. Кілька років тому наш читач Микола Йосипович Москаленко опублікував у «Світлиці» спогади про свою «неформальну» зустріч з відомим українським співаком, що й зафіксовано на фото (уніз). Відгадайте, хто цей співак і де він на фото — праворуч чи ліворуч? (3 бали за повну відповідь)

Послішіть — відповіді приймаємо до кінця листопада!

Четверте запитання (5 балів за точну відповідь).	
З афіші якої культурної установи Львова, Криму, Києва чи Донецька (а може, і самої Москви) списано цей репертуар? (Рік 2012-й)	
26.02 19:00	Концерт Сергія Пенкіна
01.03 19:00	Єлена Ваєнга
03.03 19:00	Концерт «Единственна»
05.03 19:00	Лариса Доліна
06.03 19:00	Ріко Санчез
08.03 19:00	Деміс Руссос
09.03 19:00	

Роман ІВАНИЧУК

«ХОДИТЬ ОСІНЬ У ЛУЗІ»

25 жовтня. Заспокійлива пора року, заколисування землі до сну, останній спалах живої природи, загнаної часом до межі небуття, — осінь.

У стані передсмертного розпачу вибухає вона найнесподіванішими барвами, ніби прагне в одному моменті пригадати світові, якою була її вро-да протягом весни і літа — розтрачена на сотні днів. Ця дивовижна краса, скупчена у фокусі згоряння, схожа на видіння спотуженого людського мозку в останню життєву мить, коли перед згасаючими очима проминає в картинах усе, що було наймиліше серцю — в одній секунді.

Ой не крийся, природо, не крийся, що ти в тузі за літом, у тузі... Ми восени так схожі хоч крапельку на образ Божий... Вже осінь, і не повернеться кохання, вже осінь — як сумно на душі мені...

Роздуми, сповіді, осмислення життя, заслакованість душі. Заходжу в осінній Винниківський ліс, як у своїй літі. Мені назустріч ідути безладною ордою сивостволі букі, з їх гурту вихоплюються найрівніші, мов пасхальні свічі, стовбури, байдуже обминають, поспипаючи мою голову брунатним листям, й догоряють вгорі рудим полу-м'ям. Проміж їхніх крон протискаються уверх лапатолисті клени, всмоктують у себе останнє тепло здобрілого сонця й палахкотять під синім плесом неба, мов степовий вогонь на вітрах; чахнуть у смутку модрини, струшують із себе чатиння, встеляють нам землю у прикорінках, щоб затримати до останніх хвилин дрібку тепла.

Проте намарно: повітря щоміті все більше студнє, змовкає ліс, лиши де-н-де обізвіться в його тихих глибинах забута пташка — як спомин літа. Зате невтомні дятли, готуючи бучину до зими, торхтять повсюдно, немов із кулеметів партизанів, обстукають стовбури, виймають з-під коріннями, мов змійки, язичками, підступні личинки, які заповзялися сточити дерево під час зимового змертвіння... Білоки западливо бігають по гіллях, несучи в мордочках буко-вий жир до своїх сховків; чміхає обтикані листям їжак, шукаючи найзручнішого місця для зимового барлога, притиском знаходить домівку в модриновому м'якому чатинні, і вже його не видно, вже сковався. Ліс покірно нишкне, шохвили все більше оголоється, прозорішає, а здає вже чутно зловісне каркання ворон, як смертний вирок життю.

Із світлою печаллю в душі заглиблююся в пущу, спинаюся схилими вгору, аби й собі допасті до сонця, що вже попеліє за рідким рядном перистих хмар; крізь просвіти між деревами все чіткіше проступає масивна голова Чортової скали, і мною оволодіває невтримне бажання зі-п'ятися на неї, щоб іще раз, поки безлісний схил гори не вкрився білою габою й не засльозив очі сліпучою прівою лижні, глянути на до-вколишній світ і востаннє увібрати в свою пам'ять його живу красу.

І вже я стою на гранітному бов-дурі й поглинаю зором далекий обрій, проколений золотими хрестами львівських церков і готични-ми шпильями костелів, і сині озера на Знесінні, й глибокі видолини, закожувані жухлою отавою, а он внизу струменить яром бліда бінда потічка, і я тішуся, що до них у свою пору ще вернеться весна, а молодість, а молодість... — і ще-мить мое серце з жалю за весняни-ми вітрами й за своєю юністю, що була немов буря із грому, що була немов ніч на Купала — ще ж так недавно буяла моя весна!

Ще так недавно буяла весна, і я заходив у пробуджену природу, немов у чисті води, пойнятій схожим на плотське бажанням, що непомітно закралося в душу, — відкрити для себе щось несподіване

ї не знане досі; що б то мало бути і що то за жага?

Може, приніс її перший повів весняного леготу або ж розбудила-ся вона від сторінки перед зеленим мевом розбрунькованої бучини; а може, скрадливе дзумкотиня бджіл над лісовим первоцвітом ство-рило для мене мелодію, що рознеслася раптом у всі боки безмежного етеру в пошуках слів, які б тій мелодії найкраще пасували? Або ж то пара блідокрилих метеликів, які вилетіли напрозвесні в шлюбний політ і зникли у високості беколірного неба, залишили мені образ мрії, схожої на передчуття першого кохання? А може, стривожило мене вперте кукання зозулі, і я, забобонно рахуючи ударі лісового дзигара, втямкував, що час летить не-стримно і так небагато відлено його мені — через коротке літо до осені, яка ось нині запанувала в моєму світі й скрідливо постукала у ворота? Яка ж то врешті спонука втілю-щила в мою свідомість таємничий потяг до створення власної мелодії, схожої на весняну так, як гуцульська сюїта професійного композитора на космачку коломийку?

Що ж бо то сталося на моїй весні, звідки пролунав поклик моєї не-відступної долі, і я, забувши про все в світі, помчав у літо стежками пошуків нереального, проте відчутно зримого життя, яке гарячково реалізував потім у книзах, і нішо не могло зупинити мене в бігу на голос вселенеможного гону, як того рогача, що мчить крізь хащі на рев оленіць: незважаючи на небезпеки перед невдачами і невмінням, я похапливо збирав протягом своєї весні і всього літа слова й думки, немов скнара розсипані перли, поки не став цілком підвладний тій солдкій і тривожній силі, яка називається творчістю.

Чи це сталося тут, у Винниківському лісі, прошибленому перши-мі повіями весни, просяклому запахом липких блідо-зелених листочків, що сміливо розірвали коричневі кожушки бруньок, духом ряс-ту та рожевих медунок, прілістю торішнього листя, покликом зозуль, — не знаю... Коли-то вперше я відчув радість творення й промовив натхненно: «Весно, що за чудо титвориш в моїй груді? Весно, ты мучиш мене...»

А було це таки навесні.

...Стою нині на вершині своєї скали й з утішним сумом споглядаю, як осінь заколисує землю до сну.

Безгоміння і сум...

Безгоміння і сон...
Тільки зірка упала.

Ой там зірка десь впала, як згадка,
Засміялося серце у тузі!

Плачути знову сичі...

О, ридай же, сріблій:
Ходить осінь у лузі.

(Павло Тичина)
(3 книги «Нещоденний щоденник»).

Ліна КОСТЕНКО

* * *
Пробачте, осінь, я вас не впушу,
У вас мороз на скронях.
Не барабаньте пальцями дощу вночі по підвіконнях.

Я краще ось пораджу вам —
вдягніть пурпурні шати.
Бо вже пливе
Левіафан,

І треба поспішати.

* * *

Осінній день, осінній день,
осінній!

О синій день, о синій день,
о синій!

Осанна осені, о сум!

Осанна.

Невже це осінь, осінь, о!

— та сама.

Останній айстри горілиць

зайшлися болем.

Ген килим, витканий із птиць,

летить над полем.

Багдадський злодій

літо вкрав,

багдадський злодій.

І плаче коник серед трав —

нема мелодій.

* * *

Ті журавлі, і їх прощальні

сурми...

Тих відлітань сюїта голуба...

Натягне дощ свої осінні струни,

Торкне ті струни

пальчиком верба.

Сумна арфістка —

рученки вербові! —

По самі плечі

вкутана в туман.

Зіграй мені мелодію любові,

Ту, без якої холодно словам.

Зіграй мені осінній

плач калини.

Зіграй усе, що я тебе

прошу.

Я не скрипковий ключ,

а журавлинний

Тобі над полем

в небі напишу.

* * *

Самі на себе дивляться ліси,

Розгублені од власної краси.

Немов пришов

незримий Левітан —

To tam торкнув їх

пензликом, то там.

Осінній вітер одгуяв, —

затих.

Стойть берізонька —

як в іскрах золотих.

Микола ВІНГРАНОВСЬКИЙ

* * *

В ясновельможному тумані,

De під березою бугор,

При всій-усій своїй осанні

Коронувався мухомор.

I стала глибша і свіжіша

Качачо-гусяча ріка,

Ожина стала що ожіша,

Горіх, так той

Свого горішня

Вже ж натрусив —

Земля в дірках!

I раптом запалахкотіли

Раптовим золотом гаї.

Заоглядались, поніміли,

Мов не тутешні, не свої,

Бо в золотій жовтневій ранні,

De під березою бугор,

В ясновельможному тумані

Коронувався мухомор!

Людов ПРОЦЬ

* * *

Осеніні жаль...

Дністер зимніє водами.

А диму, видно, добре

припекло,

Коли вже він —

городами, городами —

Тікає плязом з берега в село.

* * *

Час пташині гніздо полиши —

Набрякає тривогою мить.

Під веселим копитцем лошати

Стежка в поле осіннє біжить.

Скоро серце зажира поколе,

Бо тумані й доші наповзуть,

Михаїл
Лукинюк

КРАТКИЙ ЭКСКУРС

В КРЫМСКО-РОССИЙСКО-УКРАИНСКУЮ ИСТОРИЮ

С ОТДЕЛЬНЫМИ ФРАГМЕНТАМИ ИЗ ДИСКУССИЙ АВТОРА В ИНТЕРНЕТЕ

(Продовження. Поч. у № 31-43)

«Очень важно здесь подчеркнуть, — отмечал в своей книге, написанной в 1943 г., Ю. Бойко (1992. — С. 40-41), — что ПРЕДКИ НЫНЕШНИХ МОСКВИНОВ НИ В МАЛЕЙШЕЙ СТЕПЕНИ НЕ БЫЛИ СОТВОРЦАМИ КУЛЬТУРЫ И ЦИВИЛИЗАЦИИ КИЕВСКОЙ РУСИ — это исключительно история Украины», поскольку, как подчеркивает В. Новодворская (1993), «на Севере выковывался другой национальный характер», отличный от русского. И добавляет: «темный, как чаща леса, гармоничный, как бурелом, коварный, как полесские зеленые болота, дружелобный, как у филина».

«Не имея собственных культурных и государственно-созидающих традиций, — пишет Ю. Бойко (там же), — москвины перенимали их от нас, из Украины. Так переняты были наши книги, наши поэтические легенды (см. мнение В. Белинского, В. Пассека, других российских историков относительно неоспоримой «украинской» «Слова о полку Игоревом», русских былин¹, сказок и т. п. — М. Л.), целый ряд особенностей нашей материальной культуры. Доходило до того, что перенята даже названия наших городов (Владимир, Галич и тому подобное). Москвичам казалось, что ежели они позаимствуют от Украины внешний вид ее культуры, то это поднимет их молодую государственность на уровень могущества Киевской Руси. Поэтому во Владимире Суздалском появляются Золотые Ворота, река Лыбедь и т. п.».

Известно, что на момент «воссоединения» Украины и России это были и две абсолютно разные страны, более того, как убедительно доказывает Л. Зализняк (Нариси.., 1994. — С. 226), «Украина и Россия исторически принадлежали к разным типам цивилизации. Если Украина своей судьбой со временем Киевской Руси до конца XVIII ст. была неразрывно связана с Европой, то Россия развивалась как деспотия восточного типа». Это же подчеркивал и М. Драгоманов (1841-1895) (1937. — С. 70): «...наиболее частная часть национальных отличий Украины от Москвы обясняется тем, что Украина до XVIII в. была большая связана с Западной Европой, и хотя с отставанием (благодаря татарам), но все же шла вместе с Западной Европой в общественном и культурном процессе». В настоящее время, отмечал известный диаспорный исследователь истории Украины Иван Лисяк-Рудницкий (1994. — С. 2), «большинство историков согласно с тем, что Московию-Россию XIV-XVII веков не следует считать европейской по своей сути страной. Общеизвестно, что «европеизация»... России наступила только в результате реформ Петра I. Но даже многие русские мыслители считали эту европеизацию проблематичной». В частности, и Г. Федотов отмечал то, что татарская стихия «изнутри» завладела душой Московии, «проникала в плот и кровь», и именно из-за этого ее душа, «как в давние времена... открыта Востоку», то есть обращена в Азию.

И не только мыслители. Так, в разговоре с марксизмом де Кюстингом российский дипломат князь П. Козловский прямо называл россиян «азиатским народом», которому «не хватает рыцарского и католического влияния» (Кюстинг.., 1989)⁴. А вот как напишет об этом 70-ю годами позже В. Ключевский (Литературные..., 1991. — С. 442): «У нас нет ничего настоящего, а все суррогаты, подобие, пародии: quasi-министры, quasi-просвещение, quasi-общество, quasi-конституция, и вся наша жизнь есть только quasi una fantasia». Это и не удивительно, ибо, как справедливо подметил прославленный автор доминирующей в настоящее время «цивилизационной» концепции исторического развития человечества А. Тойнби (1995, ч. 2. — С. 163), «очень тонким слоем западной политики покрыл Петр I Россию».

Некоторые современные авторы даже в московских изданиях вообще отказывают россиянам в принадлежности к славянам (Коваленко В. Имперский.., 1992): «Помилуй, Бог, да какие же русские славяне? Это только так говорится для красного слова. Славяне — это Европа. А самые умные головы (евроазиаты) утверждают, что хотя и не полностью Азия, но и не Европа (обоснованию последнего утверждения посвящена и значительная часть известного труда

М. Данилевского «Россия и Европа», изданныго в 1869 г. — М. Л.). Даже такие russes «патриоты», наиболее смысленные, как В. Кожинов, и те заявляют: «Я вообще не думаю, что русский народ есть по своей внутренней сути собственно «славянским». Даже с точки зрения антропологической в нем очень мало славянского, не говоря уже об исторической судьбе⁵. Нет, разговаривать на языке славянской группы — еще не значит быть по духу славянином. Вон и римский папа (Иван-Павел II — М. Л.) по-русски разговаривает почти без акцента: в Сибири выучился. Все дело в том, какая программа записана в кору головного мозга».

Но какими бы ни были россияне (разные жители Украины оценивают их по-разному, иногда — противоположно), они навсегда останутся нашими близкими, — а, учитывая длительное время общего проживания в имперской «коммуналке», — ближайшими соседями. Бессспорно, с соседями надо жить в мире и согласии. Однако хватит уже полагаться на это мифическое «братьство» и связанные с ним неосуществимые надежды (это убедительно подтвердили горькие последствия более чем трехсотлетнего «братьского» рабоцьщина Украины). Цивилизованное мировое содружество, не слишком проникаясь выяснением наличия родственных уз или их отсутствия, давно уже кладет в основу своих отношений обобщенную выгоду при взаимном уважении. И это, как несомненно свидетельствует история, значительно надежнее, чем самые искренние уверения в «братьских» чувствах, ибо, как справедливо отмечает известный историк и политолог Алексей Арбатов (1999. — С. 141), «именно «братьские» отношения бываю наиболее сложными, а кровные узы легче всего перерастают в кровавые конфликты...»

¹ На «русских» былинах киевского периода тоже строят «политику». Упомянутый М. Погодин, исходя из того, что, мол, былины киевского цикла «поются у нас повсеместно — в Архангельске и Владимире, Костроме и Сибири», но не в Малороссии, пришел к заключению, что в Киеве издавна проживало «великороссийское племя». Вот как этот псевдопародик объяснил в знаменитом «Курсе русской истории» В. Ключевский (1904. — С. 355): «Известно, что цикл былин о могучих богатырях Владимировых времен сложился на Юге; но теперь их там не помнят... Там их место заняли казацкие думы, которые воспевают подвиги казаков в борьбе с ляхами, татарами и турками». Последователи Погодина и ныне поднимают «на щит» покрытые племенем «картухи», невзирая на их очевидную абсурдность. В самом деле, никаких великороссов во «Владимиро время» еще не было и в помине, а для населявших северо-восточные пределы будущей России племен воспетые в былинах события были не только чужды, но и неизвестны. Их, как и веру, письменность, язык и другие составляющие своей культуры, прнесли и навязали автохтонным жителям этих мест переселенцы из Русской земли, занявшие главенствующее положение в новообразуемом на основе угро-финского субстрата «великорусском племени».

² Очень важное уточнение, т. к. за время более чем трехсотлетнего пребывания Украины в положении «братьской» колонии проведение метрополией жесткой ассимиляторской антиукраинской политики: запрещение всего национального, в частности, образования и культуры, физическое уничтожение национальной элиты, голodomоры, массовые депортации, переселение, — по выражению В. Коваленко (см. п. 4.7), тщательным образом спланированное Кремлем, — на «высвобожденные» таким образом места россиян, варварское выкачивание интеллектуальных и материальных ресурсов привело к значительному искашению этнокультурного «портрета» украинского этноса. Горько сознавать, но в результате целенаправленного ассимиляторского перемешивания подневольных «братьских» народов с целью уничтожения национальных отличий и получения, по выражению академика-генетика В. Войтенко (1996. — С. 8), «дениционализированной «быкомордой мясомассы», пригодной разве что для того, чтобы привычно выстроиться по команде «смирно», эта разница к настоящему времени существенно снизилась — «не том теперь Миргород, Хорол-речка — не та...».

³ Кстати, такая характерная для российской деревни община — «обязательность общинности» для великороссов подчеркивал еще известный российский историк Н. Костомаров (1817-1885) — «сама была частью деспотичной системы», отмечает Л. Зализняк. Именно она «обеспечивала эффективную эксплуатацию крестьянства государством», а после отмены крепостничества в 1861 г. «способствовала сохранению российского самодержавия в его азиатских формах, мешая приватизации земли и распространению капиталистических отношений на селе». Вполне закономерно, что в советской России духовными потомками российской общины, этой крайней необходимой для новой формы деспотии институции, стали насильтственно созданные государством колхозы.

⁴ Знаменитая книга французского путешественника «Россия в 1839 году», написанная во время посещения России и изданная в Париже через четыре года после возвращения, имела ошеломляющий успех в Европе, где переиздавалась многократно на разных языках. Совсем другой была реакция на нее в России: она возмутила не только царя Николая I, который «обласкал» маркиза во время его визита, и царедворцев, но и многих верноподданных представителей российской интелигенции. Последние выступили против нее с целым рядом срочно опубликованных «рефутаций» (опроверганий). Немногим хватило смелости и достоинства, чтобы отнести к книге объективно — как, например, Александр Герцен (1966. — С. 195-196), признавший ее умной и значительной работой, которая, хотя и

К ВОПРОСУ О «ТРЕТЬЕМ РИМЕ» — чем оказалась «Шапка Мономаха». Большинство сходится на том, что автор идеи — игумен псковского монастыря Филей, «писавший в 1520-1630 гг.» (Пашуто, 1982. — С. 61). Эта теория, отмечает известный российский историк Н. Чаев, «приобретает в XVI ст. важнейшее значение в области внутренней политики Московского правительства.., будучи направленной на обработку сознания московского общества. В результате общество внутренние и внешние события в тогдашнем государстве начинает рассматривать исключительно с точки зрения, навязанных московскими идеологами. В основе этих взглядов — нерушимое утверждение, что Москва — это «богохранимый, преимущественный царственный град», третий Рим, благочестием цветущий, единственное, учитывая это, место во всей «подсолнечной» (цит. по: Оглоблин, 1951. — С. 6-10). Постепенно идея «Третьего Рима» становится национальной теорией не только Московского государства, но и Московской церкви, поэтому вскоре, благодаря непрестанной идеологической обработке, ее полностью разделяли и широкие слои московского люда. А впоследствии не просто разделяли, а уже искренне поверили в свою «избранность», в то, что, по изречению А. Тойнби (1995, ч. 2. — С. 146-147), «мантия Константина» — «Второго Рима» — упала на плечи России». Именно в этой вере вырастали (и уточнялись) чувствовали себя новые поколения московитов, не слишком проникаясь тем, насколько все это отвечает действительности, ведь вера, как известно, в аргументации не нуждается.

Но почти всегда находились в России — пусть и одиночные — незаурядные личности, которые осмеливались выступать против шовинистических стереотипов, овладевших — с подачи правящей верхушки — широкими слоями общества. Вот как резко выступил против идеи «богоизбранности» великороссов, которая действительно стала национальной «теорией» россиян, выдающийся российский философ и богослов XIX ст. В. Соловьев (Идолы... — С. 362): «Проповедали себя народом святым («русскому народу, как древнему Израилю, вверены слова Божьи. Он — выразитель и хранитель истинного христианства. У него истинное богоизбрание, у него вера истинная, у него сама истина»), — приводит Владимир Сергеевич выступление одного из «наших уважаемых пастырей церкви-

ви». — М. Л.), богоизбранным и богоносным, а потом во имя всего этого начали проповедовать (к счастью, не слишком успешно) такую политику, которая не только святым и богоносцам, но и обычным смертным никакой чести не делает».

Мысль о том, как «облагородить» свою родословную, замешанную преимущественно на угро-финской и татарской крови, иснушила мозг не одному московскому князю. Поэтому и хватались то за т. наз. «шапку Мономаха», то за двуглавое византийское чудице, то добавляли «голубой» (со временем — все больше) крови европейских монархов.

Между тем, как признают и московские историки, никакого отношения к Мономаху этот общепринятый символ якобы высокого (византийского!) происхождения московской монархической династии не имеет. В действительности, как отмечает в журнале «Родина» доктор исторических наук Е. Анисимов (1989), «знаменитая «шапка Мономаха» является ни чем иным как «драгоценной тибетской золото-ордынской работы» XIV века. Последнюю московский князь Иван I, прозванный Калитой, получил (вместо тридцати серебряников) из рук своего покровителя золотоордынского хана Узбека за то, что сам вызвался наказать непокорных и «свергставил безмерно», подавляя восставшую в 1327 году против татарской неволи давнюю соперницу Москвы великокняжью Тверь и другие земли, которые по призыва великого князя Александра Михайловича поднялись «на татар». «Всю землю Русскую положиша пусту», — приводит слова летописца В. Ключевского, который достаточно подробно описывал «умение московских князей пользоваться обстоятельствами» (1908, с. 17-23). За проявленную преданность Золотой Орде Калита получит не только взлелеянный в мечтах ярлык на великое княжение, но и исклучительное право на взыскание с других княжеств дани для Орды. И никто в Москве ни тогда, ни позже и не подумал наложить на этого безжалостного погубителя «Русской земли» церковное проклятие, или заклеймить его изменником, как пожелавшего освободить родную землю от московского ярма гетмана Мазепы.

(Продовження буде)

* Список першоджерел за адресою:
<http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=10683>

ГОСТИННИЙ СЕМІНАР В УКРАЇНСЬКОМУ МУЗЕЇ,

АБО ПЕРСПЕКТИВИ КУЛЬТУРНО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ В КРИМУ

Минулого тижня Міністерство курортів і туризму АРК організувало для 43 екскурсоводів та представників екскурсійних фірм ознайомчу поїздку до приватного музею побуту Західної України ім. І. Н. Снігура в Севастополі. Розташований він біля села Чорноріччя і заснований Михайлом Кузменюком восени 2008 року. Господар зустрів гостей в українському народному костюмі, провів екскурсію по музею, який нині налічує понад 2000 експонатів. Розповідь, як і завжди, була насыщена цікавими фактами.

Після цього відбулось не менш цікаве спілкування з організаторами. Як виявилося, протягом року експерти «Проекту розвитку культурно-етнографічного туризму в Криму: розробка етно-культурних маршрутів та їх просування» — кандидат історичних наук, завідувач відділу етноконфесійних досліджень Кримського відділення Інституту сходознавства НАН України, голова Ради громадської організації «Ін-

формаційно-методичний центр міжкультурної просвіти і толерантності» Маргарита Араджоні та директор Кримського етнографічного музею Юрій Лаптєв розробили 27 історико-культурних, археологічних і культурно-етнографічних маршрутів по Криму.

Маргарита Араджоні розповіла, що одним із маршрутів є історико-археологічний під назвою «Антична спадщина в Криму», два є історико-архітектурними — «Візантійський Крим» та «Кефінський еялет Османської імперії». Розроблено також культурно-етнографічний маршрут «Мозаїка народів Криму», протягом 10 днів якого можна ознайомитися з різними культурами за схемою: «один день — одна культура». Двадцять три маршрути присвячені культурам народів, які залишили слід в історії Криму: вірменам, болгарам, білорусам, грекам, евреям, італійцям, англійцям, французам, караїмам, кримським татарам, кримчакам, литовцям, молдаванам,

азербайджанцям, грузинам, німцям, полякам, росянам, чехам, швейцарцям та естонцям.

Результати дослідження і маршрути розміщені на сайті, і ними можна користуватись екскурсоводам та туристичним компаніям. Маргарита Анатоліївна зазначила, що це перша серйозна спроба показати різноманітність і полікультурність Криму з метою сформувати толерантне ставлення представників різних народів у кримському домі та гостей, що приїжджають до Криму на відпочинок. Є надія, що школярі та студенти частіше подорожуватимуть з пізнавальною метою. Це може бути і сімейний відпочинок.

Міністерство курортів і туризму Криму підтримала таку ініціативу і дозволило при друкуванні буклетів та на розроблених маршрутах використовувати офіційний логотип Криму.

Очевидно, що фахівцями створено актуальній і привабливий туристичний продукт для розвитку пізнаваль-

ного туризму. Інформація поширюється через інтернет-ресурс, буклети-флаєри, туристичні інформаційні центри і дозволяє організовувати і зробити відпочинок у Криму більш цікавим і пізнавальним.

Для екскурсоводів та журналістів уже відбулась презентація десяти маршрутів.

Безумовно, що частину об'єктів необхідно реконст-

рювати, покращити дороги, розвинути інфраструктуру відпочинку.

Головний спеціаліст управління туризму Міністерства курортів і туризму Криму Анастасія Кондратьєва розповіла, що презентація нових етнографічних маршрутів уже відбулась презентація десяти маршрутів.

Після кожної такої поїздки є

позитивні відгуки екскурсоводів, адже культура представників будь-якої національності, що мешкають в Криму, має чимало цікавинок. Створена база контактів туристичних об'єктів, і цим полегшується організація туризму.

Відвідини музею побуту Західної України безумовно за пам'ятаються і гарною організацією, і небайдужим ставленням до культури Михайла Кузменюка, його цікавою розповіддю. А. Кондратьєва зазначила, що вже почула чимало подяк за цю поїздку.

Екскурсовод Кримського природного заповідника Юлія Попова повідомила, що подорож залишила у неї дуже яскраві враження. Радісно, що є люди, які зберігають традиції свого народу і широ-діляться ними з іншими.

Під ласкавим жовтневим сонцем на тлі чудового кримського краєвиду пройшло жваве спілкування. У неофіційній частині поїздки господар музею разом з дружиною, донькою та невістками організували бездоганне частвування гостей буковинськими стравами.

Микола ВЛАДЗІМІРСЬКИЙ

З 15-ЛІТТЯМ, «МІЙ РІДНИЙ КРАЙ»!

Час спливає непомітно, ось і проішло 15 літ відтоді, як у 1997 році був започаткований конкурс «Мій рідний край». Жінки з Союзу українок — Атена Пашко (нині покійна), народний депутат України Лілія Григорович, Ростислава Федак та інші патріотки довго міркували: як долучити до української національної ідеї молодь Незалежної України? Вирішили створити конкурс науково-дослідницьких робіт для старшокласників і студентів не лише України, але й численних діаспор.

Хлопці та дівчата радо відгукнулись на пропозицію союзянок. Адже українська історія та культура були століттями замовчувані й занедбані. Часто-густо ми досі не знаємо правдиву історію рідного села чи міста, не згадуємося про витоки старовинних обрядів та звичаїв, якими просякнуло життя українців. Від такої неуваги зникають назавжди оригінальні етнічні здобуточки нашого народу. Хто, як не молоде покоління, має нести далі смолоскип національного відродження України?

Підбиваючи підсумки за 15 років, можна констатувати: колишні учасники конкурсу «Мій рідний край» продовжують наукову працю у сті-

нах престижних університетів, стають активними працівниками в різних сферах життя. Та, головне, назавжди залишаються патріотами України!

Ростислава Федак, яку без перебільшення можна назвати «матір'ю конкурсу», із задоволенням зазначає, що кожного року зростає кількість його учасників, а обсяг підсумкового збірника робіт збільшується. У 2011-2012 навчальному році конкурсна комісія розглянула 166 досліджень із 19 областей України — 37 міст та 33 сіл. Усі роботи належно оцінені. Праці, що отримали I-III місця та вищою оцінкою «Перлина конкурсу», надруковані у збірнику, який склав 750 сторінок!

Союзянки Донбасу пишаються, що юне покоління нашого східного регіону нічим не поступається в талановитості своїм одноліткам із Центральної та Західної України. Цього року із Донеччини надійшло 48 робіт — це майже третина!

Читаєш дослідження молодих і дивуєшся: як глибоко кожен з учасників вивчає обрану тему! Найперше прославляють людей рідного краю. Марія Воронова та Дана Моринець з Маріуполя розповіли про мит-

ців свого міста Богдана Слюсінського, Юрія Кондратенка, Михайла та Ларису Джарті. Марія Вощана — про поетів з Дружківки, Анжеліка Лихачова ставить за приклад життя відомого громадського діяча з Амвросіївки Івана Понамарьова.

Стародавні традиції приваблюють багатьох. Олена Андрушенко зазирає в корені створення ляльки-мотанки, Христину Станкевич налихає на творчість писанка, а Дар'я Хижняк підкреслює особливості випікання весільного короала в залежності від області (усі з Маріуполя). Ірина Гасимова з Волновахи відкриває таємницю «кам'яних баб», котрі є оберегами донецьких степів. Гурток «Знаменка» (с. Черкаське Донецької обл.) досліджує розвиток ковалства на Слов'янщині в XVII-XIX століттях. Пошуковці дійшли висновку, що пуск першого металургійного заводу в Йозівці (нині Донецьку) у 1872 р. став причиною занепаду приватного ковалства, проте нині це ремесло відроджується.

Як зазначила Р. Федак, із АР Крим на конкурс, на жаль, робіт не надійшло. Брали участь одна дівчина-кримчанка, але вона нині студентка

кіївського вишу, тому вважалась киянкою.

Учасники та їхні наукові керівники, побувавши на початку вересня у місті Лева, із захопленням розповідали про врученння їм нагород у великий сесійній залі Львівської міської ради, що знаходитьться у приміщенні старовинної Ратуші. Вражася велика підтримка конкурсу з боку влади та бізнесових структур. Неперевершена атмосфера тепла й уваги з боку пані Ростислави Федак огорнула кожну дитину з першої хвилини її приуття. Міський голова Львова Андрій Садовий був не лише присутній на урочистостях, але й вручав призи ліпшим учасникам. Він же сприяв інформаційному висвітленню події, надав можливість гостям побачити культурну перлину Прикарпаття з вікон старовинного чудотрамвайчика, спеціально відновленого львів'янами для екскурсійних оглядів.

Усі призери конкурсу отримали збірники наукових робіт, які вручала Лілія Григорович, початківці були нагороджені заохочувальними грамотами. Для кожної області Товариство з обмеженою відповідальністю «Шувара» (генеральний директор Роман Федишин) підготувало чудовий підручник «Історія України». Цю книгу дарувала

працівниця «Шувара» Клавдія Гордієнко, вона ж запросила гостей на святковий обід.

Конкурс «Мій рідний край» завершено. Допитливі пошукові роз'їхались по всіх куточках України і вже замислюються над темами майбутніх робіт. Адже дослідженю таємниць рідного краю немає меж, як немає кінця духовним скарбам України.

Ірина МОЛЧАНОВА, голова осередку Союзу українок м. Маріуполя

